DE CICVTA ATHENIENSIVM POENA PVBLICA

INDVLTV
AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS
IN
ACADEMIA PATRIA
PRAESIDE
M. SIGISMVNDO FRIDERICO DRESIGIO
A. D. XXXI. IVLII A. O. R. cIↃ IↃcc XXXIIII.
DISSERET
ADRIANVS DEODATVS STEGERVS
LIPS.

LIPSIAE
LITERIS IO. CHRISTIANI LANGENHEMII.

VIRO
SVMME. REVERENDO. AMPLISSIMO. QVE
DOMINO
IO. SIGISMVNDO. HEINSIO
PASTORI. ECCLESIAE. FORSTENSIS. PRIMARIO
TRACTVVM. FORSTANI. ET. PFOERTENSIS. PRAESVLI
SCHOLARVM. EPHORO. ET. SACRI. QVOD. FORSTAE
EST. SYNEDRII. PRAESIDI
PATRONO. AC. FAVTORI. SVO. SVSPICIENDO
ET
VIRO
PLVRIMVM. REVERENDO. DOCTISSIMO. QVE
DOMINO
DANIELI. PITTIO
VERBI. DIVINI. APVD. NVSDORFFIENSES. ET
DVBRAVIENSES. MINISTRO
AFFINI. SVO. AESTVMATISSIMO

HANC

DE. CICVTA. ATHENIENSIVM. POENA

PVBLICA

DISSERTATIONEM

OBSERVANTIAE. FIDEI. ATQVE. AMICITIAE

OBSIDEM

OPTIMA. QVAEQVE. EX. ANIMO

PRECATVS

SACRAM. ESSE. VOLVIT

AVCTOR

Q. D. B. V.

§. I.

PRaemia uirtutis uitiorumque poenas in rebus publicis plurimum ſemper ualuiſſe multumque profuiſſe, cum multi, quos tulit antiquitas, ſcriptores uerbis ſapientiſſimis praeceperunt, tum in primis SOLON, ſapiens unus ex ſeptem, et legum ſcriptor ſolus ex ſeptem, cognouiſſe, et omnibus commendaſſe ciuitatibus etiam atque etiam uidetur, quando, ut refert CICERO *Epiſt. XV. ad Brutum, rempublicam duabus rebus contineri dixit, praemio et poena.* Atque hanc ſui legislatoris ſapientiſſimi ſententiam ſuo exemplo ſane excellentiſſimo confirmauit res, quoad floruit ſtetitque, Athenienſium publica. quae quemadmodum uariis praemiis uirtuti eiusque ſtudioſis publice propoſitis, uirtutem ipſam ſtudiumque illius feliciter ingenerauit quaſi animis ſuorum ciuium, ſic multa quoque habuit poenarum genera in eos ſancita, qui, eiurata uirtute, ſceleribus uariis emancipati uitiis ſe contaminarant. Perluſtranti uero ſcriptores, qui Antiquitates Graecas et nominatim Atticas, ſcriptis ſuis doctiſſimis poſt renatas in Europa litteras illuſtrarunt, mirum ſaepenumero mihi uiſum

est, qui factum sit, ut, quum reliquas poenarum species Athenis olim usitatas satis accurate commemorauerint, cicutae tamen potionem inter publica supplicia suo iure referendam plerumque sicco, quod aiunt, pede transierint, neu mentionem illius fecerint ullam. Equidem id nolim ignorantiae Virorum in hoc genere uersatissimorum tribui, quippe quos non facile quicquam in uniuersa antiquitate fugit. At quum cicutae haustum in publicis poenis Atheniensium uel omiserint penitus, uel obiter tantum indicauerint, malim id studio breuitatis interdum paene nimio adscribi, quo ducti satis habuerunt de uariis necandi homines modis iisque publicis per uenena, generatim annotasse hoc genus supplicii φάρμακον dictum fuisse. Neque profecto dubium est ullum, quin φάρμακον omnia illa supplicia apud ueteres saepissime significauerit, quae uenenis sunt peracta, docente id IVLIO POLLVCE *Onomast. Lib. V. segm. 132. p. 547.* Nos, omissis reliquis, *de cicuta, publica Atheniensium poena*, quam ex uetustatis ruderibus, Deo bene iuuante, eruere animus est, id paucis docere nostri putamus officii esse. Quod quidem cum ex aliis bene multis ueterum testimoniis ipsa luce clarius est, tum ex eo praeter cetera elucet, quod PLATO cum primis et XENOPHON, suo quisque loco inferius adducendus, saepissime adhibent de cicutae supplicio nomen φάρμακον, ubi alii auctores posuerunt κώνειον. Accedunt HESYCHIVS et POLLVX, Grammaticorum ueterum facile principes. quorum ille in Lexico, omnis eruditionis thesauro amplissimo κώνειον interpretatur δηλητήριον, ἤτοι θανάσιμον, hic uero loco iam adducto, coniungit φάρμακον, ὀλέθριον, δηλητήριον, θανάσιμον, et paucis interiectis huc quoque refert κώνειον. Hinc φάρμακον et κώνειον unum idemque sonant apud LIBANIVM *Declam. VIII. p. 340. D.* Φάρμακον αἰτῶ, κώνειον ζητῶ, τελευτῆς ἐρῶ.

§. II.

Cicuta quae Latinis dici consueuit, a Graecis appellatur κώνειον. cuius nominis uaria et scriptura reperitur et deri-

deriuatio. Tritissima quidem et reliquis fortasse quoque praeferenda est eius scriptura, quando ea, qua iam nunc exhibuimus, elementorum ratione legitur. Interim tamen non κόνειον solum, sed et κώνιον scriptum fuisse constat. Vtrumque certe in codicibus MSC. IVLII POLLVCIS, quemadmodum Viri doctissimi annotarunt, inuenitur et illud quidem *Lib. V. segm. 132. p. 547.* hoc uero *Lib. VII. segm. 71. p. 897.* Quid? quod etiam κόνιον scriptum fuit, teste SVIDA *Tom. II. p. 345.* ubi uid. LVD. KVSTERVS. Nec minus deriuatio nominis κωνείε diuersa traditur, eaque triplex. nam uel a καίνειν, quod est *interficere*, uel a κοίμημα, uel denique a κωνᾶν, h. e. a circumuertendo, quod uertiginem et imagines rerum earum, quae adspiciuntur, quasi circumagat ac tenebras inducat iis, qui eam biberunt. Ita de origine huius nominis ETYMOLOGICVM M. p. 551. *uers. 13.* Κώνειον δὲ αὐτὸ καλᾶσι διὰ τὸν γινόμενον εἰλιγμὸν καὶ σκότον τοῖς πίνεσι. τὸ γὰρ στρέψαι κωνῆσαι ἔλεγον οἱ παλαιοί. ἢ παρὰ τὸ καίνειν καὶ κόπτειν, ἢ παρὰ τὸ κοίμημα. Ego uero caussam uideo nullam, quare illa deriuatio non sit praeferenda reliquis, quae hoc nomen deducit a κωνᾶν. ea enim et rei conuenit ipsi apprime, et a GALENO iam est comprobata, qui *libro, quod mores animi temperamenta corporis sequantur cap. 3. p. 447. D.* edit. Parisiens. Καὶ μέν τοι καὶ διὰ τὶ μωρίαν αὐτὴν ἐργάζεται κώνειον ποθὲν, ᾧ καὶ τὄνομα. ἔνθεν παρώνυμον ἀπὸ τᾶ πάθες, ὃ πάσχον ὁρῶ ὑπ᾽ αὐτᾶ τὸ σῶμα. Praeterea id quoque obseruandum duco, Graecos hoc nomen non in neutro genere tantum, uerum etiam in feminino extulisse, quod discimus ex HESYCHIO, qui κωνείαν exponit νάρθηκα καὶ πόας εἶδος, et cui paullo post etiam κώνειον est βοτάνη νάρθηξ. Quemadmodum autem Graeci Latinis uocabulorum copia praestant longissime, sic et κώνειον uariis fuit nominibus apud eosdem indicatum. Sic teste SCHOLIASTE *ad Nicandri Alexipharmaca* p. 59. edit. Paris. ab aliis κρσκέανον, ab aliis κορίανον, ab aliis denique ἀνησοειδὲς uocatum fuit: quod ultimum iterum confirmat HESYCHIVS, qui ἀνησοειδὲς explicat κώνειον, et eodem auctore, κώνειον quoque appellatum fuit ἐφήμερον.

§. III.

§. III.

Cum rariſſimae ſunt illae uoces, quae unam ſemper eandemque retineant notionem, nec a natiua ſua ſignificatione unquam recedant, tum nemo, opinor, facile mirabitur, nomen *cicuta* in Latio diuerſam uariamque uim quondam obtinuiſſe. Duplicem autem in primis ſignificatum huic uerbo a Latinis aſſignatum fuiſſe uel ex Lexicorum uoluminibus apparet. Nam prima ac propria eius ſignificatio eſt, qua herbam uenenoſam notat, quam ita deſcribit PLINIVS *H.N. Lib. XXV. c.13, Cicuta ſemen habet noxium, caulis autem et uiridis eſtur a plerisque et in patinis, leuis hic et geniculatus, ut calami nigricans, altior ſaepe binis cubitis, in cacuminibus ramoſus. folia coriandri tenuiora graui odoratu, ſemen aniſo craſſius, radix concaua.* addi, ſi placet, etiam poſſunt, quod ad deſcriptionem cicutae herbae attinet, THEOPHRASTVS *Hiſtor. Plant. Lib. IX. c.17.* et DIOSCORIDES *Lib. IIII. c. 79.* Altera, quae huic nomini a priſcis ſubiicitur, uis eſt, qua ſonat inſtrumentum muſicum. LVCRETIVS *Lib. V. uerſ. 1283. ſeq.*

Et Zephyri caua per calamorum ſibila primum
Agreſtes docuere cauas inflare cicutas.

VIRGILIVS *Eclog. V, uerſ. 85.*

Hac te nos fragili donabimus ante cicuta

uid. FORTVNIVS LICETVS *in antiquis ſchematibus gemmarum annuralium* p. 414. ſeqq. His duabus uocis *cicutae* apud Latinos notionibus tertiam nobis addere licebit. quae tametſi ad primam illam proxime accedit, non tamen plane cum ea conuenire uidetur. Ea uero eſt, quando nomen *cicuta* ipſam denotat cicutae potionem apud antiquos, maxime Athenienſes, uſitatam. Atque hoc quidem ſenſu legitur aqud SENECAM *Epiſtol. XIII, Cicuta magnum Socratem fecit.* Nos igitur quum de *cicuta* agere *publica Athenienſium poena* inſtituimus, neminem per ſe non intellecturum eſſe exiſtimamus, nomen cicutae eo a nobis ſignificatu accipi, quo notat cicutae potionem, tertio loco commemorato. Quoniam uero haec notio ſine propria illa ac prima

iſtius

istius uocis significatione stare non potest, utraque hic in censum ueniat, oportet. Ipsa cicutae potio uariis modis ab auctoribus Latinis efferri solet. nam modo uocatur *calix uenenatus*, ut apud SENECAM *Epistol. LXVIII. potio publice mixta* apud eundem *de prouidentia cap. 3.* modo dicitur *herbae pestilentis succus noxius*, sicut in APVLEIO *Metamorph. Lib. X. p. m. 192. ueneni potio*, auctore VALERIO MAXIMO *Lib. III. c. 2. extern. num. 6.* et *sorbitio cicutae*, ut habet PERSIVS *Satyr. IIII, 2.* Graeci de hoc genere usurpare soliti fuerunt κώνειον πίνειν, uid. ARISTOPHANES *Ranis uers. 183.* et LVCIANVS *Fugitiu. p. 596.* uocaruntque hanc poenam τὴν τοῦ κωνείου πόσιν, quemadmodum est in DIODORO SICVLO *Lib. XVIII, p. 663, D.* AELIANO quoque dicitur φιλοτησία *Histor. Var. Lib. XII. c. 40.* ut ne commemorem, saepissime hac in parte usurpatum esse nomen φάρμακον.

§. IIII.

Cicutam eiusque potionem apud Athenienses publicum fuisse supplicium, quo capitis damnati plectebantur, manifestum est non solum ex PLINIO *H. N. Lib. XXV. c. 13, Cicuta quoque uenenum, publica Atheniensium poena inuisa*, uerum etiam ex TACITO, qui *Annal. Lib. XV. c. 64.* illam uocat *uenenum, quo damnati publico Atheniensium iudicio extinguebantur.* add. LIBANIVS *Declam. IX. p. 358. C.* et *Declam. XXIX. p. 679.* Quando uero hoc genus supplicii et a quo apud Athenienses omnium primo institutum sit, equidem pro explorato non habeo, propterea quod me non memini id disertis uerbis in ullo auctore legere. Quodsi tamen ex iis, quibus haec poena publice inflicta est, tempus ipsum, quo haec feralis cicutae potio in usu esse coeperit, quodam modo colligere liceat, me non plane a uero aberraturum spero, ubi dixero, triginta tyrannis Athenas seruitute oppressas tenentibus hunc homines interficiendi morem inuentum esse. Nam cum primum Athenis reipublicae administratio mutata fuit, et a Lysandro Spartano XXX. uiri ad uniuersa urbis negotia gerenda instituti, horum tyrannorum crudelitas ciues Atticos uariis suppliciorum

ciorum

ciorum modis diuexauit. Siquidem eo ipſo, quo hi XXX. tyranni imperare Athenienſibus coeperunt, anno, qui fuit Olympiados XCIIII. primus, uid. DIODORVS SICVLVS *Lib. XIIII. p. 396. B.* et XENOPHON *Hiſtor. Graec. Lib. II. p. 46*, Theramenes iuſſu horum tyrannorum cicutae hauſtu periit. Et quamuis illorum imperium triennio uix longius fuiſſe uideatur, reſtituta patriae a Thraſybulo libertate, anno eiuſdem Olympiadis ultimo, tamen ſub eorundem tyrannide praeter Theramenem eodem mortis genere interiit Polemarchus, de quo paullo poſt agemus pluribus. Certe tyrannis uſitatum fuiſſe, ſibi ſuaeque dominationi inuiſos e medio cicuta tollere, conſtat etiam exemplo Clearchi Heracleotarum tyranni, quem teſte ATHENAEO *Deipnoſoph. Lib. III. c. 7. p. 85. A.* THEOPOMPVS *libro XXXVIII. hiſtoriae ſuae* memorat non ſolum per uim multos palam necaſſe, uerum etiam plurimos potu cicutae per inſidias e medio ſuſtuliſſe. Idem etiam ſua tyrannide comprobare uidetur Olympias Alexandri M. mater, quae referente DIODORO SICVLO *Lib. XIX. p. 676. C*, Eurydicae carceri incluſae *εἰσέπεμψεν ξίφος καὶ βρόχον καὶ κώνειον, καὶ συνέταξε τούτων, ᾧ βούλοιτο καταχρήσασθαι πρὸς τὸν θάνατον.* quam rem quoque memoriae tradidit AELIANVS *V. H. XIII, 36. p. 406.* edit. Gronou. Denique aut omnis fallor, aut LYSIAS clariſſime docet, cicutae potionem publicam a tyrannis his XXX. inſtitutam eſſe. Sic enim ille *Oratione XI*, quae eſt *contra Eratoſthenem*, ex his XXX. unum, *cap. 5. p 150*, Πολεμάρχῳ δὲ παρήγγειλαν οἱ τριάκοντα τὸ ὑπ᾽ ἐκείνων εἰθισμένον παράγγελμα, πίνειν κώνειον. Nam cum apud ueteres non inueniatur, quis ante hos XXX. tyrannos Athenis hoc ſupplicio in ciues ſaeuierit, quiſue Theramene prior cicuta publica interfectus ſit, tum in Lyſiae loco allato uerba *εἰθισμένον παράγγελμα*, non ſolum conſuetudinem frequentemque uſum cicutae, publicae poenae, ſed et ipſam originem huius ſupplicii a tyrannis iſtis repetendam indicare nobiſque aperire uidentur.

§. V.

Quum igitur certum ſit, cicutae potionem, publicae poe-

poenae speciem apud Athenienses quondam fuisse, tradita illius, quoad eius fieri potuit, origine, nunc iure nobis uidemur inuestigare, in quos homines et in quae crimina hoc supplicio animaduersum fuerit. Id uero meliori ratione fieri uix posse intelligimus, quam si exempla eorum, qui hanc poenam sustinuerunt, considerauerimus, ex iisdem rem ipsam illustraturi. Itaque primus, quod scimus, cicuta, publica poena, Athenis occisus est Theramenes, qui magistro Socrate in philosophiae praeceptis non mediocriter imbutus, auctore DIODORO SICVL. *Lib. XIIII. p. 397. C.* et teste THVCYDIDE *Lib. VIII. c. 68.* nec infacundus nec imprudens uir fuit. Populari ipsum imperio fauisse ex eo colligit DIODORVS *Lib. XIII. p. 350. A*, quod eodem auctore ac suasore Athenienses abrogato CCCC. imperio statum reipublicae ad ciuium arbitrium reuocauerint, et Alcibiadem reuocandi consilium ceperint. unde factum sit, ut propter moderationem et aequitatem populo perspectam cunctis suffragiis inter XXX. principes legeretur ad auaritiam reliquorum in hoc ordine nonnihil coercendam. uid. DIOD. SICVL. *Lib. XIIII. p. 396. D.* Contra ea THVCYDIDES *Lib. VIII. c. 89.* eum scribit inter eos, qui popularem statum euerterunt, primum fuisse. Quae tamen omnia, licet sibi contraria uideantur esse, facili negotio conciliari possunt auctoritate LYSIAE, qui de hoc Theramene *Orat. XI. p. 170. seq.* refert, eum tamdiu oligarchiae fauisse, quamdiu in honore habitus fuisset. ubi uero uidisset alios sibi praeferri, ad populi partes transiisse, et paucorum dominatui restitisse. Vnde PLVTARCHVS *Nicia p. 524. A.* eum numerat inter optimos tres illos ciues, qui patria erga populum beneuolentia et amore fuerunt. Et sane negari nequit, hoc populi studium, et hanc cum tyrannis ceteris coniunctionem exitio fuisse Therameni. Nam quum collegis suis, qui ditissimos quosque comprehensos capitis damnabant, eorumque bona publicabant, aduersaretur fortiter et se uindicem libertatis fore minitaretur, Critias, tyrannorum princeps, eum in senatu a XXX. uiris conuocato mul-

tis criminibus onerauit. In primis uero ipsum διέβαλλον ὡς λημαινόμενον τὴν πολιτείαν, ut auctor est XENOPHON *Histor. Graec. Lib. II. p. 464. C.* addatur DIODORVS *d. l. p. 397. B.* Et tametsi ea, quae ipsi obiiciebantur, crimina ita diluerat Theramenes, ut totius Senatus beneuolentiam sibi comparasset, a Critia tamen eiusque factione per uim oppressus et Vndecim uiris, ut interficeretur, traditus est, quemadmodum haec copiosius narrat XENOPHON *d. l. p. 470. A.* qui quum per forum duceretur in carcerem, non multitudo solum indignam ipsius sortem miserata est, sed et Socrates, praeceptor, duoque familiares accurrerunt, et lictores prohibere conati fuerunt, ipsius Theramenis precibus ab incepto auocati. uid. DIODORVS *d. l. p. 397. C.* Quo autem supplicii genere obierit, licet nec DIODORVS *d. l.* nec IVSTINVS *Lib. V. c. 9. n. 2.* disertis uerbis exposuerint, testantur tamen alii bene multi cicuta eundem iussu tyrannorum uitam cum morte commutasse. Relatum sane legimus apud XENOPHONTEM *d. l. p. 470. C.* eum ἀποθνήσκειν ἀναγκαζόμενον τὸ κώνειον πιεῖν, accedit AELIANVS V. H. XI. 21. quo teste ὑπὸ τῶν τριάκοντα ἀνηρέθη πιεῖν κώνειον καταναγκασθείς. Ex Latinis euolui hac de re potest Romanorum disertissimus CICERO *Tusculan. I, 40.* Quanta constantia, quantaque animi praesentia mortem oppetierit uiolentam Theramenes, eo abunde cognoscitur, quod ipsam cicutam Critiae, aduersariorum principi, propinauit, et id, quod reliquum in poculo uenenato fuerat, sic in terram iocabundus eiecit, ut resonaret. Rem praeter alios ita narrat VALERIVS MAXIMVS *III, 3, exter. 6. Nec Theramenis quidem Atheniensis in publica custodia mori coacti parua mentis constantia, in qua triginta tyrannorum iussu porrectam ueneni potionem non dubitanter hausit, quodque ex ea superfuerat, iocabundus illisum humo clarum edere sonum coegit, renidensque seruo publico, qui eam tradiderat, Critiae, inquit, propino. uide igitur, ut hoc poculum ad eum continuo perferas.* De sapientia eiusdem testis est quodam modo historia, quam litteris

ad

ad posteritatem transmisit PLVTARCHVS *in consolatione ad Apollonium Tom. II. Opp. p. 105. B.* Θηραμένης δὲ ὁ γενόμενος Ἀθήνησι τῶν τριάκοντα τυράννων, συμπεσούσης τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ μετὰ πλειόνων ἐδείπνει, μόνος σωθεὶς, καὶ πρὸς πάντων εὐδαιμονιζόμενος, ἀναφωνήσας μεγάλῃ τῇ φωνῇ, ὦ τύχη, εἶπεν, εἰς τίνα με καιρὸν ἄρα φυλάττεις;

§. VI.

Alter, quem sub XXX. tyrannis cicutae potio uita priuauit, fuit Polemarchus, Lysiae oratoris frater, quem ut Therameni proxime iungeremus, temporis ratione nos maxime adductos esse profitemur. Quamuis autem uero uideatur quam simillimum, multo plures his duobus inter eos, quos hi tyranni auaritiae studio ducti propter facultatum amplitudinem interfici iusserunt, cicuta necatos fuisse, tamen, quum id de aliis nondum expresse traditum ab antiquis annotauerim, tamdiu mihi in hoc, quem obseruaui, numero acquiescere licebit, quoad plures proferantur ab his XXX. uiris publice hoc poculo uenenato peremti. Hunc Polemarchum, de quo sermo est, Lysiae fratrem fuisse, clarissimis uerbis legitur apud SVIDAM *Tom. III. p. 138.* Πολέμαρχός ἐστι καὶ κύριον ὄνομα, ὁ τοῦ Λυσίου ἀδελφός. et sub his XXX. tyrannis interiisse ex PLVTARCHO constat, qui Lysiam memoriae mandauit tunc temporis fratrem suum amisisse, in uita eius, quae est inter decem oratores Graecos tertia. add. PHOTIVS *Biblioth. p. 1463.* Comprehensus ille est ab Eratosthone, tyrannorum uno, et in carcerem abductus, ubi iussus uel coactus potius est ab his XXX. indicta caussa cicutam bibere. Iuuabit hac de re audire ipsum fratrem LYSIAM, qui in *Oratione XI.* quae est contra ERATOSTHENEM, *c. 5. p. 150.* Ἀφικόμενος δὲ εἰς Ἀρχένεω τοῦ ναυκλήρου, ἐκεῖνον πέμπω εἰς ἄστυ πευσόμενον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ· ἥκων δὲ ἔλεγεν, ὅτι Ἐρατοσθένης αὐτὸν ἐν τῇ ὁδῷ λαβὼν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπαγάγοι. καὶ ἐγὼ τοιαῦτα πεπυσμένος τῆς ἐπιούσης νυκτὸς διέπλευσα Μεγαράδε. Πολεμάρχῳ δὲ παρήγγειλαν οἱ τριάκοντα τὸ ὑπ' ἐκεί-

νων εἰθισμένον παράγγελμα, πίνειν κώνειον, πρὶν τὴν αἰτίαν εἰπεῖν, δι' ἥντινα ἔμελλεν ἀποθανεῖσθαι.

§. VII.

Tertius, quem hac poena Athenis olim ereptum obseruaui, est Socrates, philosophorum coryphaeus, qui licet non sub XXX. tyrannis perierit, non multo tamen post ueneni potionem mortiferam ex mandato publico hausit. Nam quemadmodum Socrates Therameni, ad cicutam bibendam quum duceretur a lictoribus, opem ferre instituit, sic et ipse quatuor annis post eodem mortis genere occubuit, quippe qui Olympiadis nonagesimae quintae anno primo expirauit. De quo quidem uiro, qui ab oraculo Delphico omnium appellatus est sapientissimus, multa hic dicere superuacaneum foret, quum nemo tam ignarus sit rerum in philosophia omnium, qui, quantus hic uir fuerit, ignoret, ac pleni ut de ipso uiro, sic et de ipsius obitu ueterum sint libri. Nam Socratem cicutae potione obiisse testatur DIOGENES LAERTIVS *Lib. II. segm. 42. p. 105*, de eodem locutus, καὶ δεθεὶς μετ' ὀ πολλὰς ἡμέρας ἔπιε τὸ κώνειον. Ex Graecis idem tradunt DIODORVS SICVL. *Lib. XIIII. p. 416.* D. AELIANVS *V. H. I, 16*, LVCIANVS *bis accusato p. 215.* et in primis PLATO et XENOPHON locis passim laudandis. Nec Latini in memorando Socratis ex hac uita excessu per cicutam Graecis concessisse quicquam uidentur, dum eius mentionem minime raro fecerunt. Fecerunt, ut quosdam tantummodo adducamus, id CICERO *Tusculan. I, 40.* SENECA *epistola III, et LXVIII*, nec non *de prouidentia cap. 3.* APVLEIVS *Metamorph. Lib. X. p. m. 192.* Ex his quum certum exploratumque sit, Socratem cicuta publica interemtum esse, caussam, quamobrem capitis damnatus sit, paullo altius repetendam esse existimamus. Id est in confesso, tres Socratis fuisse accusatores, Anytum, Lyconem et Melitum. uid. praeter PLATONEM DIOGENES LAERTIVS *Lib. II. segm. 39. p. 103.* et DIODORVS SICVLVS *Lib. XIIII. p. 416. D.* Ipsa uiri innocentissimi accusatio, quam hi aduersarii et fecerunt, et more Athe-

Athenis recepto iurarunt, uariis uerbis ab antiquis refertur. PLATO *Apolog. Socratis, p. 359. E.* eam his uerbis conceptam ſcribit, *Σωκράτης ἀδικεῖ, καὶ περιεργάζεται, ζητῶν τά τε ὑπὸ γῆν καὶ τὰ ἐπουράνια, καὶ τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιῶν, καὶ ἄλλους ταῦτα διδάσκων.* Contra hoc calumniae iusiurandum his uerbis memorat XENOPHON *Memorabil. Lib. I. p. 708. A.* *Ἀδικεῖ Σωκράτης, οὓς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς, οὐ νομίζων, ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρων. ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων*, quae ipſa etiam uerba ex Phauorino habet LAERTIVS *Lib. II. ſegm 40. p. 104.* Ad quem auctorum diſſenſum tollendum praeclare hic tenendum eſt ex Platone, duplicem Socratis accuſationem factam eſſe, quarum altera priori, altera poſteriori modo eſt ab aduerſariis iurata, ſi quidem ipſe PLATO poſteriorem iiſdem, quibus Xenophon et alii, uerbis exhibet *d. l. p. 361. G.* Plura et alia ueterum teſtimonia de hac re dabit AEGID. MENAGIVS *ad Diog. Laertium p. 92.* Sed quum ex Xenophonte et Platone, qui ſcriptas Socratis apologias poſteritati reliquerunt, diſcamus, falſam hanc fuiſſe accuſationem, et crimina, quae uiro ſapientiſſimo obiecta fuerunt, conficta, aliam oportet cauſſam, cur damnatus ſit capitis, ſubeſſe. quam ego nullam cenſeo aliam fuiſſe, niſi quod imperio, ut tunc erat, populari infeſtus fuit. Nam quis neſcit, imperia apud ueteres maximam partem ſuperſtitione niti ſolita? Certe TVLLIO teſte *de natura Deorum Lib. I. c. 42.* fuerunt, *qui dixerunt, totam de diis immortalibus opinionem fictam eſſe ab hominibus ſapientibus reipublicae cauſſa, ut, quos ratio non poſſet, eos ad officium religio duceret.* Itaque quando Socrates inſimulatus fuit impietatis aduerſus deos, ipſius aduerſarii hac accuſatione nihil aliud mihi uidentur indicare uoluiſſe, niſi a Socrate reipublicae ſtatum imperiumque ſubuerti. Ideo autem impietatis accuſationem praetuliſſe uidentur, quod plebs, cui res erat probanda, nulla re magis moueri et concitari ſolet, quam ſuperſtitione. Nec huius meae ſententiae nulla plane ueſtigia in ueterum monimentis cernere datur. Sic enim LVCIANVS *de non temere credend. calumn. c. 14. p. 428.* Socratem dicit apud Athenien-

nienses ὡς ἀσεβῆ καὶ ἐπίβυλον accusatum esse. Has uero, quas struxisse Socrates hic memoratur, insidias paullo dilucidius intelligimus ex LIBANIO *in Apolog. Socratis p.650. C et D.* ubi inter caussas, cur damnatus fuerit, recenset, Μισόδημός ἐςι καὶ τὺς συνόντας πείθει τῆς δημοκρατίας καταγελᾷν, λόγον συνθεὶς ἀνέγνω τοῖς ἑταίροις κατὰ τῆς δημοκρατίας. Quocirca uerum, ob quod a populo damnatus est, crimen fuit, quod maiestatis reus habebatur, statumque reipublicae, qui tunc popolaris erat, euertere iudicabatur.

§. VIII.

Quodsi uero exempla, quibus hoc supplicium omnium primis, quod scimus, subeundum fuit, paullo attentius ponderamus, et rationes huius poenae solicitius consideramus, sine ullo negotio intelligimus, cicutam iis poenam fuisse irrogatam, qui maiestatis rei dicebantur, ac praesentem dominationem, reique publicae statum labefactasse credebantur. Equidem de Polemarcho id affirmare non ausim, propterea quod nec accusatio contra ipsum instituta, nec ipsi facultas caussam dicendi seque defendendi concessa fuit. Quod uero ad Theramenem attinet ac Socratem, ex iis, quae paullo ante copiosius dicta sunt, perspicuum esse censeo, eos de hoc in primis scelere accusatos publice fuisse, neque alia de caussa ulla cicutam bibere coactos, nisi quod contra imperii reique publicae rationem, ut tunc erat, et sentire et agere ducebantur. Id enim nisi populo persuasissent accusatores utriusque, et falsa hac criminatione odium plebis aliquod utrique conciliassent, nunquam, opinor, aduersariis licitum fuisset, uiros, quos populus sui studiosissimos et integerrimos antea cognouerat, morti subiicere, cicutaque tollere e medio. Nam quid opus fuisset accusatione in Senatu solemni, nisi id ad populum deliniendum eumque de criminibus interficiendorum conuincendum factum fuisset? Hac sane ratione plebem ad necem Socratis decernendam inductam et quasi sopitam fuisse, uel ex eo manifestum est, quod statim iniquissimae actionis poenitentia ducta eius accusatores, ne dicta quidem

quidem caussa, capitis supplicio affecit. uid. DIODORVS SICVLVS *Lib. XIIII. p. 416. D.* Quoniam ergo in populi erat potestate positum, post mortem uiri integerrimi in eius aduersarios summa acerbitate animaduertere, minori certe opera illum ipsum a uenenata potione liberare et incolumitati uindicare potuisset, nisi ipsi persuasum fuisset, eum maiestatis reum et saluti publicae infestum, adeoque dignum esse, qui poena publica afficeretur. Accedit, quod cicuta ab primo tempore Athenis publica poena sancita iis postea quoque iniuncta fuit, qui reipublicae perniciosi et salutis patriae euersores seu maiestatis rei reperiebantur.

§. IX.

Illustre nobis hac in re specimen praebet Phocion, qui ad cicutam publicam hauriendam nullam aliam ob caussam compulsus fuit in carcere, nisi quod proditionis suspicione tenebatur, et aduersus populi commoda stetisse inueniebatur. Satis quidem tralatitio modo exitum ducis non spernendi descripsit CORNELIVS, quum in eius uita nec mortis genus, quo obiit, nec locum, ubi periit, annotauerit, satis sibi dixisse uisus, si generatim eum ad mortem ductum significaret. At vero quanquam Nepoti supplicii, quod Phocioni subeundum fuit, rationem in acceptis referre minus possumus, aliis tamen scriptoribus huius rei accuratiorem cognitionem iure meritoque debemus. Nam Phocionem una cum sociis suis cicutae haustu in carcere suorum, quorum accusatus est, criminum poenas dedisse ciuibus, ex DIODORO SICVLO tam est in aprico positum, quam quod maxime. Sic uero ille *Lib. XVIII. p. 663. D.* de ipso eiusque sociis, Τὸ δ' ἔσχατον πανδήμῳ φωνῇ καταχειροτονηθέντες εἰς τὸ δεσμωτήριον ἤγοντο ἐπὶ θανάτῳ, et paucis uersibus interiectis, Διὰ δὲ τῆς τοῦ κωνείου πόσεως κατὰ τὸ πάτριον ἔθος τὸν βίον καταλύσαντες. cui suffragantur PLVTARCHVS et AELIANVS locis mox proferendis. Crimen, quod mortem Phocioni eiusque asseclis accelerauit uiolentam, PLVTARCHVS *in eius uita p. 756.* in proditione constitisse affirmat. Sed caput totius accusationis in eo situm ex mente DIODORI *d. l. B.* fuit,

fuit, *ὅτι οὗτοι παραίτιοι γεγένηνται μετὰ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον, τῆς δὲ δουλείας τῇ πατρίδι, καὶ τῆς καταλύσεως τοῦ δήμου καὶ τῶν νόμων.* CORNELIO *in eius uita cap. 4.* auctore id maxime cicutae supplicium Phocioni attulit, *quod aduersus populi commoda in senectute stetisset.* Quae quum ita sint, neminem fore existimo, qui dubitet, Phocioni, et eius sociis propter laesam maiestatem, hoc est, propter infesta de re publica ac salute patriae consilia cicutam in custodia publica bibendam fuisse. Ceterum quo animo, quaue mentis excelsitate hic uir fuerit, ex iis perspici potest, quae nobis partim PLVTARCHVS, partim AELIANVS de eo iamiam moribundo exposuerunt. Ille uero sic *in eius uita p. 758. D.* *Ἐπεὶ δὲ Θούδιππος ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ γενόμενος καὶ τὸ κώνειον ὁρῶν τριβόμενον, ἠγανάκτει, καὶ κατέκλαιε τὴν συμφοράν, ὡς οὐ προσηκόντως τῷ Φωκίωνι συναπολλύμενος, Εἶτα οὐκ ἀγαπᾷς, εἶπεν, ὅτι μετὰ Φωκίωνος ἀποθνήσκεις;* hic autem *Var. Hist. Lib. XII. c. 49.* *Φωκίων, ὁ τοῦ Φώκου, πολλάκις στρατηγήσας κατεγνώσθη θανάτῳ, καὶ ἦν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, καὶ ἔμελλε πίεσθαι τὸ κώνειον. ἐπεὶ δὲ ὤρεξεν ὁ δήμιος τὸν κύλικα, οἱ προσήκοντες ἤροντο εἴ τι λέγοι πρὸς τὸν υἱόν; ὁ δὲ, ἐπισκήπτω αὐτῷ, μηδὲν Ἀθηναίοις μνησικακήσειν ὑπὲρ τῆς παρ' αὐτῶν φιλοτησίας, ἧς νῦν πίνω.* utrumque hoc etiam repetiit PLVTARCHVS *Apophthegm. Imperat. p. 189. A.*

§. X.

Haec igitur sunt illa exempla, de quibus diserte ab auctoribus traditum obseruaui, iis siccum cicutae publice mixtum supplicii loco apud Athenienses hauriendum fuisse. quibus tamen multo plures eundem uitae exitum, eandemque sortem Athenis habuisse, qui negaturus sit, fore puto neminem. Neque enim, cum Phocione solum alii multi eiusdem, cuius ille, factionis eadem poena interierunt, uerum etiam Crito apud PLATONEM *Phaedon. p. 401. H.* se testatur et alios uidisse ante Socratem, qui coacti fuerint cicutam bibere. Quid? quod longo post tempore diuque post rem publicam Atheniensium funditus euersam idem hoc supplicii genus adhuc in usu fuisse apud Romanos uidetur. Etenim si uera sunt, quae Graeci de morte

te Iuſtini martyris nobis reliquerunt, cicutae illum potio calixque uenenatus tranſtulit in coelum. Equidem non ſum neſcius, aliud plane mortis genus Patri huic ſapientiſſimo tribui in Actis illis, quae de martyrio huius Juſtini adhuc ſupereſſe feruntur. uid. BARONIVS *ad annum 165. n. 2. p. 150.* et GVIL. CAVE *Antiquit. Patr. Part. I. p. 316. ſeq.* Nam in his, quae diximus, actis memoratur, Iuſtino eiusque ſociis numero ſex a Ruſtico, praefecto urbis, denuntiatum fuiſſe, ut uel imperatoris edicto parerent, Diisque ſacrificarent, uel ex praecepto legum flagello caeſi ad capitalem poenam abducerentur, et Iuſtinum imperata a Ruſtico facere nolentem una cum ſodalibus ad conſuetum locum perductum poſt uerbera ſecuri percuſſum eſſe, et in Saluatoris confeſſione martyrium conſummaſſe. At longe aliter huius uiri exitum mortemque referunt Graeci. his enim auctoribus Iuſtinus non ſecuri percuſſus occubuit, ſed cicutae potione ipſis Kalendis Iuniis ex hac uita diſceſſit. Verba, quibus obitus Patris Philoſophi narratur, ita ſe habent *in Menaeis Graecis ad diem menſis Iunii primum*, *Εἰς τὴν α΄ τοῦ Ἰουνίου μνήμη τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου.*

Ἰουστῖνον κώνειον ἦρεν ἐκ βίου.
Ὡς εἶδε πρῶτον τοὺς πιεῖν δεδωκότας.
Πρώτῃ Ἰουνίου ἐλλεβορίζει Ἰουστῖνον.

Non eſt mihi iam animus, multis inquirere, utrum cicuta, an ſecuri perierit Iuſtinus, praeſertim quum nec Euſebius ullam de mortis genere, quod pertulerit martyr, mentionem faciat, nec me fugiat, per hanc potionem mortiferam ab aliis nihil aliud intelligi, niſi odium acerbiſſimum Creſcentis philoſophi, quo effectum ſit, ut Iuſtinus capitis damnaretur. Contra ea mihi pariter conſtat, acta illa, ex quibus alterum illud mortis genus de Iuſtino affertur et confirmatur, partim ſpuria a uiris doctiſſimis haberi, partim de alio Iuſtino explicari. Sed utcunque iſta ſe habeant, nos ad cicutam noſtram Athenis frequentatam reuertimur.

§. XI.

Poſtquam igitur hactenus dictis ſatis demonſtratum eſſe

 puta-

putamus, cicutae potionem in maieſtatis damnatos publice conſtitutam fuiſſe apud Athenienſes poenam, iisque irrogatam, qui contra imperium et commoda rei publicae machinari aliquid credebantur, ſequitur, ut paucis etiam doceamus, cur non uenenum quodcunque, ſed cicutam huic ſupplicio elegerint Athenae. Quod quum fieri non poſſit aliter, niſi ut de ipſa cicuta, herba, eiuſque uiribus agamus, non ab re erit ea, quae hoc in genere apud ueteres mihi obſeruata fuerunt, in lucem aſpectumque proferre. Ac primum quidem uidebimus, quibus in regionibus cicuta naſci maxime tradatur, et quae dicatur maximarum uirium eſſe. Eam, quae Suſis, urbe in Parthorum regno nobiliſſima, creſcebat, reliquis ueneni acerbitate anteceſſiſſe auctor eſt PLINIVS *H. N. XXV. c. 13. Maxima uis natae*, cicutae, *Suſis Parthorum, mox Laconicae, Creticae, Aſiaticae, in Graecia uero Megaricae, deinde Atticae.* Non defuerunt quidem, qui lectionem hoc in loco uulgarem ſolicitare, eamque corrigere dicam, an peruertere non dubitarunt. Sic enim praeter ceteros uerba Plinii, quae modo attulimus, legenda cenſet PETRVS PETITVS *Miſcellan. Obſeruat. p. 48. Maxima uis natae Suſis Parthorum, mox Aſiaticae, in Graecia uero Laconicae, Creticae, Megaricae, deinde Atticae.* At non erat profecto, quod Vir doctiſſimus receptam lectionem in dubium uocaret, et aliam nobis a mente ipſius Plinii alienam propinaret. Nam ipſe PLINIVS *H. N. IIII, 7.* dicit Laconiam et Cretam ad Graeciam ſpeciatim conſideratam non pertinere. uid. ſi placet, IOANNES HARDVINVS *ad Plinium p. 383.* Deinde de cicuta Suſis enaſci ſolita Plinio patrocinatur THEOPHRASTVS *Hiſtor. Plantar. Lib. IX. c. 17.* de reliquis regionibus cicuta fertilibus idem teſtatur DIOSCORIDES *Lib. IIII. c. 79.* Cicutam autem inter uenena referendam eſſe, non ſolum exempla antea producta confirmant huius potione peremta, uerum auctores etiam id clariſſimis uerbis teſtantur. Ac ne in afferendis teſtimoniis, quae uel ex hac commentatione facili negotio conferri poſſunt, nimii ſimus, ſatis habebimus unum audire PLINIVM,

qui

qui *H. N. XXV, 13. Cicuta,* inquit, *quoque uenenum est, publica Athenienſium poena inuiſa.* Sed tantum abeſt, ut haec herba omnibus animalibus mortem afferat, ut nonnullis cibum ſuppeditet maxime conuenientem. Teſtis eſt LVCRETIVS, ſues cicuta non enecari, ſed pingueſcere ſolere, quando *Lib. V. uerſ. 902. ſeq.*

Quippe uidere licet pingueſcere ſaepe cicuta
Barbigeras pecudes, homini quae eſt acre uenenum.

Id ipſum etiam cognoſcere datur ex AELIANO *de Animal. Hiſtor. Lib. IIII. c. 23.* Eadem ratione a ſturnis cicuta ſine ullo detrimento aut periculo uitae deuoratur. cuius rei teſtimonium ſatis aſſiduum perhibet GALENVS *de ſimplic. medic. uiribus Lib. III. c. 18. p. 78. C. edit. Pariſ.* Ουτως ȣ̓ν τὸ κώνειον ἄνθρωπον μὲν ἀναιρεῖ τῇ τε τῶν πόρων ἐυρύτητι καὶ τῷ πλήθει τῆς θερμότητος, καὶ τῇ ῥύμῃ τῆς τῶν ἀρτηριῶν ὁλκῆς, ἰσχυρὸν ἔτι πρὸς τὴν καρδίαν ἀφικνȣ́μενον. ȣ̓κ ἀναιρεῖ δὲ τȣ̀ς ψάρας ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις αἰτίοις. E contrario haec ipſa herba nocet oloribus, teſte AELIANO *Hiſtor. Animal. Lib. III. c. 7.* Hominibus cicutam uitae periculum afferre et uenenum eſſe praeter ipſa exempla affirmat PLINIVS *H. N. XIIII. c. 5. Sicut cicuta homini uenenum eſt, ſic cicutae uinum.* Idem ex Lucretii et Galeni locis iam nunc prolatis ipſa luce clarius eſt. accedunt AELIANVS *d. l.* DIOSCORIDES *Lib. IIII. c. 79.* alii.

§. XII.

Cicutam uero in genere uenenorum non uehemens eſſe, neque toto, quod aiunt, genere uenenum, quae ſunt uerba PETR. PETITI *d. l. p. 48.* uariis confirmatum exemplis apud ueteres reperimus. Luculentiſſimo huic rei eſt documento anus illa Attica, quae a minima cicutae portione auſpicata, paullatimque ad maiorem copiam progreſſa, hac ratione mandendae eius conſuetudinem ſibi fecerat. qua de re GALENVS *d. l. p. 78. E.* Καὶ τὸ κώνειον ἄνθρωπον μὲν ἀναιρεῖ τῷ φθάνειν. ψάρας δὲ τρέφει τῷ βραδύνειν. ἀναιρήσει δὲ ȣ̓δὲ ἄνθρωπον, ἂν ὀλίγον ληφθείη. καὶ τȣ̃το καὶ ἡ Ἀττικὴ γραῦς ἔδειξεν, ἧς ἅπαντες μνημονεύȣσιν, ἀπ᾽ ἐλαχίςȣ μὲν ἀρξαμένη κωνείȣ, προελθȣ̃σα δὲ ἀλύπως ἐπὶ πλῆθος ἱκανόν. ἐξ ἀρχῆς μὲν γὰρ

ἐνι-

ἐνικήθη τὸ βραχὺ δι᾽ αὐτὴν τὴν ὀλιγότητα, τῷ δὲ ἐθισμῷ σύμφυτον ἐγένετο. Idem etiam suo exemplo docuit Seneca, qui teste TACITO *Ann. Lib. XV. c. 64.* durante tractu et lentitudine mortis Statium Annaeum diu sibi amicitiae fide et arte medicinae probatum orauit, ut prouisum pridem uenenum, quo damnati publico Atheniensium iudicio extinguerentur, promeret, allatumque hausit frustra frigidis iam artubus et clauso corpore aduersum uim ueneni. Quid? quod nonnulli uel publice damnati apud Athenienses cicutam quandoque bis, quandoque ter bibere coacti sunt, prout ex PLATONE *Phaed. p. 378. A.* intelligi potest. Multum autem ad uires cicutae letales conferre ipsa loca, in quibus reperitur et nascitur, ex §. superiori XI. iam patet. Sic in Italia cicutam non adeo exitialem esse ex MATTHAEOLO *ad Dioscoridem Lib. IIII. c. 74.* et *Lib. VI. c. 11.* discimus, ubi uaria affert exempla eorum, qui a cicuta uel pota, uel in cibis sumta praeter amentiam ac furorem nihil passi fuerunt, ab ipso Matthaeolo pristinae mentis sanitati restituti. Hinc etiam FORTVN. LICETVS *antiq. Schemat. gemm. annular. p. 421.* negat cicutam Italico uel Gallicano solo natam succo suo mortem afferre posse. De hac igitur cicuta, quae letalis non consueuit esse, intelligendus uidetur HORATIVS *Epod. III. 3.*

Edat cicutis allium nocentius,

et PLINIVS *H. N. XXV, 13.* quando cicutam scribit uiridem in patinis edi. Sine dubio quoque eiusmodi cicutam, quae frigore suo non extinguit homines, respexit GALENVS, dum *in libro, quod mores animi temperamenta corporis sequantur, cap. 3. p. 447. C. ed. Paris.* Ἡ μὲν, inquit, τοῦ αἵματος κένωσις καὶ ἡ τοῦ κωνείου πόσις καταψύχουσι τὸ σῶμα.

§. XIII.

Virus cicutae non acerrimum esse, exinde quoque, opinor, perspicitur, quod uariae res eidem mederi ab antiquis dicuntur. Nam *sicut cicuta homini uenenum est, sic cicutae uinum*, scribit PLINIVS *H. N. XIIII. c. 5.* Idem *Lib. XXV. c. 13. Remedio est cicutae, priusquam perueniatur ad uita-*

uitalia, uini natura excalfactoria. Plinio iam praeiuit DIOSCORIDES *Lib. IIII. c. 79.* Ἐστι δὲ καὶ αὐτὸ, κώνειον, τῶν φθαρτικῶν κατὰ ψύξιν ἀναιρεῖν. βοηθεῖται δὲ ἀκράτῳ. Non possum mihi temperare, quin hic exhibeam illustrem hac de re locum, qui legitur in PLVTARCHO *Symposiac. Lib. III. quaest. V. p. 653. A.* Ἐὰν δὲ, ὅτι τὸ κώνειον ἐπιπινόμενος ἰάσασθαι δοκεῖ πολὺς ἄκρατος, οἴονται τοῦτο θερμότητος εἶναι τεκμήριον, ἡμεῖς αὖ φήσομεν ἀναστρέψαντες, ὅτι συγκραθὲν αὐτὸ τοῦτο φάρμακον ἀνίατόν ἐστι, καὶ καθάπαξ ἀποκτείνει τοὺς πίνοντας. ὥστε μηδὲν μᾶλλον εἶναι δοκεῖν τῷ ἀντιπράττειν θερμὸν, ἢ τῷ συνεργεῖν ψυχρόν. εἰ δὲ μὴ, ψυχρότητι τὸ κώνειον, οὐκ ἄλλῃ τινὶ φύσει καὶ δυνάμει μᾶλλον δεινόν ἐστιν ἀναιρεῖν τοὺς πιόντας. Experientia id magistra didicisse uidentur sacrilegi, qui Lacedaemone Mineruae Chalcioeci templum compilaturi cicutam biberant, eius uenenum autem epoto mero diluerant. Ita enim de his hominibus perditissimis PLVTARCHVS *de garrulitate p. 509. D.* Ἐν Λακεδαίμονι τῆς Χαλκιοίκου τὸ ἱερὸν ὤφθη σεσυλημένον, καὶ κειμένη ἔνδον κενὴ λάγυνος. ἦν οὖν ἀπορία πολλῶν συνδεδραμηκότων, καί τις τῶν παρόντων, εἰ βούλεσθε, εἶπεν, ἐγὼ φράσω ὑμῖν, ὃ μοι περίσταται περὶ τῆς λαγύνου. νομίζω γὰρ, ἔφη, τοὺς ἱεροσύλους ἐπὶ τηλικοῦτον ἐλθεῖν κίνδυνον κώνειον ἐμπιόντας καὶ κομίζοντας οἶνον, ἵνα, εἰ μὲν αὐτοῖς λαθεῖν ἐγγένοιτο, τῷ ἀκράτῳ ποθέντι σβέσαντες καὶ διαλύσαντες τὸ φάρμακον ἀπέλθοιεν ἀσφαλῶς. εἰ δ' ἁλίσκοιντο, πρὸ τῶν βασάνων ὑπὸ τοῦ φαρμάκου ῥᾳδίως καὶ ἀνωδύνως ἀποθάνοιεν. Sicuti uero cicutae haustae uinum resistit, eiusque uim, quo minus mortem conciliet, retundit, sic e contrario ipsa cicuta ad uinum largius bibendum conducere, et ob hanc ipsam caussam praesumta esse ab heluonibus refertur. PLINIVS *H. N. XIIII, 22. Ac bibendi caussa etiam uenena conficiuntur, aliis cicutam praesumentibus, ut bibere mors cogat, aliis pumicis farinam.*

§. XIIII.

Neque tamen uinum solum cicutae uires ad interficiendum ineptas reddit et inertes, sed et aliis rebus eadem uirtus inesse dicitur. *Nulli dubitamus*, inquit OLAVS BORRICHIVS *in dissert. de uenenis p. m. 215. periculo a cicutae*

largiori dosi orienti conuenienter occurri posse et protelari interitum haustu rutae, gentianae, amomi, castorei, myrrhidis, piperis. uid. NICANDER *Alexipharm. p. 142.* edit. Paris. ex quo et PLINIVS H.N.XXII.13. affert, urticae semen cicutae contrarium esse. Interim cicutae, quod affirmauit Borrichius, rutam remedio esse, non tantum PLINIVS XX, 13. docet, uerum etiam ATHENAEVS *Deipnos. Lib. III. c. 7. p. 85. A.* ex Theopompo annotauit, Heracleotas se contra uim cicutae ruta muniuisse. Εἰ τις τούτοις ἀπιστεῖ, inquit, μαθέτω καὶ παρὰ Θεοπόμπου τοῦ Χίου, ἀνδρὸς φιλαλήθους καὶ πολλὰ χρήματα καταναλώσαντος εἰς τὴν περὶ τῆς ἱστορίας ἐξέτασιν ἀκριβῆ. Φησὶ γὰρ οὗτος ἐν τῇ ὀγδόῃ καὶ τριακοστῇ τῶν ἱστοριῶν περὶ Κλεάρχου διηγούμενος τοῦ Ηρακλεώτου, τῶν ἐν τῷ Πόντῳ τυράννου, ὡς βιαίως ἀνῄρει πολλούς. καὶ ὡς τοῖς πλείστοις ἐδίδου κώνειον πιεῖν. ἐπειδὴ οὖν, φησὶ, πάντες ἔγνωσαν τὴν τοῦ φαρμάκου ταύτην φιλοτησίαν, οὐ προήεσαν τῶν οἰκιῶν, πρὶν φαγεῖν πήγανον. τοῦτο γὰρ τοὺς προφαγόντας μηδὲν πάσχειν πίνοντας τὸ ἀκόνιτον. Quo quidem in loco HIERONYMVS MERCVRIALIS, *Lib. III. Var. Lection. cap. 4. p. 58.* nomen κώνειον corrigendum putat per ἀκόνιτον, propterea quod ANTIGONVS *in Collectaneis paradoxis* eandem rem memorans nullam mentionem fecit τοῦ κωνείου, sed tantum aconitum nominauit. Sed prout ipse Vir doctissimus eatenus Antigonum ex Athenaeo emendandum censet, qua pro Clearcho habet Agatharchus, sic caussam uideo nullam, cur, quod ad nomen κώνειον attinet, hic ex illo corrigendus sit. Nam primum cicutae rutam resistere iam probauimus. deinde ab Athenaeo ἀκόνιτον et κώνειον pro uno eodemque sumtum esse ex STEPHANO licet cognoscere, qui *de urbibus V.* Ακόναι, hunc ipsum Athenaei locum referens, Λέγεται καὶ ἀκόνιτον, inquit, δηλητήριον φάρμακον, ὡς Ἀθήναιος ἐν τῷ τρίτῳ Δειπνοσοφιστῶν, ἱστορῶν, τοὺς προφαγόντας τὸ πήγανον μηδὲν πάσχοντας ἐκ τοῦ κωνείου. uid. ISAACVS CASAVBONVS *ad Athenaeum p. 164.* Ipse Mercurialis ab hac sententia non uidetur admodum abhorruisse, dum dicto loco sic ait, *Vt uulgo hodie toxici nomine genus ueneni quoduis significamus, sic forte et cicutam et aco-*

aconitum ueteres indifferenter usurparunt, quando scilicet uenenum et non plantarum genus diuersum erat significandum. simulque obseruat Arabes κώνειον et ἀκόνιτον forsan idem putantes sturnos aconito uesci tradidisse, quum non aconito, sed cicuta eos nutriri Galenus et alii tradant. uid. §. XI. Mihi certe dubium non uidetur, quin cicuta pro aconito et hoc pro illa apud ueteres nonnunquam fuerit collocata. Nam cum illud iam ex Athenaei et Stephani locis apparet, tum idem ex MACROBIO ipsa luce illustrius est, qui *Saturnal. Lib. VII. c. 6. p. m. 541.* uinum natura frigidum esse probaturus, *Dabo aliud,* inquit, *indicium accidentis magis uino, quam ingeniti caloris. nam si quis aconitum nesciens hauserit, non nego haustu eum meri plurimi solere curari. infusum enim uisceribus trahit ad se calorem et ueneno frigido quasi calidum iam repugnat. si uero aconitum ipsum cum uino tritum potui datum sit, haurientem nulla curatio a morte defendit.* Nam quis haec legendo, uel me tacente, non intelligit, Macrobium hic non tam respexisse, quam expressisse PLVTARCHI locum, quem §. XIII. *ex Sympos. Lib. III. quaest. V. p. 653.* produximus. Atqui quum, quae Plutarchus de cicuta memorat, haec ipsa Macrobius de aconito dicat, perspicuum est, aconitum et cicutam interdum promiscue usurpatam. ut taceam, ea, quae aconito tribuit Macrobius, cicutae conuenire omnia ex §. superiori XIII. His iungi poterit IOACHIM. KVHNIVS *ad Aeliani V. H. III. 37. p. 294.* vbi docet ἀκονίζεσθαι idem sonare, quod κωνιάζεσθαι.

§. XV.

Quamobrem quia pro aconito quandoque reperitur cicuta posita, lucem fortasse accipit locus HORATII, qui interpretum ingenia mirandum in modum exercuit. Habetur ille *Lib. II. Epist. II. uers. 52. seq.*

Sed quod non desit, habentem
Quae poterunt unquam satis expurgare cicutae.

Quum enim cicuta nulla ualeat facultate purgandi ex sententia medicorum, uid. GVIDO PATINVS, medicus Parisiensis,

ſienſis, apud LICETVM loco ſaepius iam laudato p.412. eandem tamen hoc in loco ei tribuat poeta, uariis modis mentem Venuſini uatis explicare ſtuduerunt, qui in eum commentati ſunt. Plerique Acronem, ueterem Horatii interpretem, ſecuti cicutam hic pro helleboro adhibitam eſſe contendunt. DIONYS. LAMBINVS mauult hoc nomine ſignificari cucurbitas, quae corporibus admouentur, ad uitioſum ſanguinem eliciendum, uel loco cicutae legendum putat, *Sicyiae*, quae uox Graeca eſt Gallis et Graecis medicis uſitata, qua id intelligunt, quod Latini cucurbitas appellant. ADRIANVS TVRNEBVS *aduerſar. Lib. I. c. 8.* Horatium hic cenſet cicutas poſuiſſe uel pro herbis medicatis et purgantibus, in quibus ſingulis uiroſus ſuccus ineſt ac deleterio medicamento proximus, uel reſpectu ad ferulaceos et cicutis ſimiles hellebori caules, cicutas dixiſſe, ut intelligamus, ex caulium hellebori cicutis helleborum cicutam ad medicamentorum infamiam uocaſſe, aut uenenatam medicamenti ſpeciem pro ſalutari ioculariter poſuiſſe. Turnebo aliqua ex parte adſtipulatur CL. SALMASIVS *ad Solinum p. 742.* dum in hoc poetae loco per cicutam intelligi uult quamlibet cannam intus cauam et inanem. FORTVN. LICETVS *d. l. p. 415.* Horatium non agere medicum hic loci credit, ut de cicutae planta purgante corpus humoribus prauis agere debuerit, ſed poetam de cicuta muſice canora, uel proprie fiſtulam harmonicam intelligentem, uel per metalepſin ſignantem ipſam poeſin. At quamuis tantis Viris meliorem aliquam ac ueritatis ſpecie ſe efficacius commendantem explicationem in ſcenam producere, per quam arduum, paene dixerim, temerarium uideatur, neminem tamen tam iniquum fore confido rerum aeſtimatorem, qui uitio mihi daturus ſit, ſi ſaluis ſummorum hominum cogitatis meam qualemcunque de loco obſcuriſſimo coniecturam iuſſero in lucem prodire. Probatum eſt §. ſuperiori, cicutam et aconitum promiſcue uſurpari ſolita. quod ut loco, de quo agimus, Horatiano applicari poſſe exiſtimem, eo adducor, quod aconitum facultatem purgandi tantam habere dicitur, ut

eua-

euacuatione homines occidat. Tradit id uerbis disertissimis IVLIVS POLLVX *Lib. V. segm. 132. p. 547.* Οἱ δὲ καὶ τὰ ἐλατήρια φάρμακα ἐπὶ τούτου τάττουσιν, ὡς διὰ κενώσεως ἀναιροῦντα, ὥσπερ τὸ ἀκόνιτον καὶ τὸ ἐλλέβορον. τὸ γὰρ κώνειον κατὰ ψύξιν ἀναιρεῖ, ὥσπερ ὁ μανδραγόρας κατὰ καρηβαρίαν. Sententiam uero Horatii in uersu adducto hanc arbitror esse, *Hominem auarum nullum unquam medicamentum, quod uel summam maximamque purgandi uim ac potestatem habet, sanum reddet, ut plura habendi exuat cupiditatem.*

§. XVI.

Venenum non uehemens cicutam esse cum clarum sit ex iis, quae a nobis commemorata hactenus fuerunt, tum eandem efficere tranquillissimum et ab omni doloris sensu remotissimum ex hac uita discessum nemo facile negabit, nisi qui nihil unquam hac de re legit in ueterum monimentis. Etenim quando Thrasyas Mantinensis gloriabatur, tale a se medicamentum excogitatum esse, quod facilem et omni dolore uacuum obitum praestaret, cicutam in primis ad conficiendum illud uoluit adhiberi. qua de re THEOPHRASTVS *Histor. Plantar. Lib. IX. c. 17.* Θρασύας δὲ ὁ Μαντεὺς εὑρηκέναι τι τοιοῦτον ἔλεγεν, ὥστε ῥᾳδίαν ποιεῖν καὶ ἄπονον τὴν ἀπόλυσιν, τοῖς ὀποῖς χρώμενος κωνείου τε καὶ μήκωνος καὶ ἑτέρων τοιούτων. Cicutam ergo potam, uerba sunt SCRIBONII LARGI *composit. medic. c. 179.* caligo mentisque alienatio et artuum gelatio insequitur, ultimoque praefocantur, qui eam sumserunt, nihilque sentiunt. Qua de caussa Socratem facillimo mortis genere defunctum praedicat XENOPHON *Apolog. Socrat. p. 707. C.* de eo scribens, Τοῦ μὲν γὰρ βίου τὸ χαλεπώτατον ἀπέλιπε. τῶν δὲ θανάτων τοῦ ῥᾴστου ἔτυχεν. Vnde inuidus iste se deferens apud LIBANIVM *Declamat. VIII. p. 323. A.* Τὴν διὰ κωνείου προτίθησι τελευτὴν τῆς ἐκ τοῦ λυπεῖσθαι συμβησομένης. Praeterea ipsum necandi modum, quo cicuta utitur in potoribus suis, pensitanti altius unicuique fiet manifestum, hanc moriendi rationem cum nullo fere doloris sensu coniunctam esse. Nam si

ſi uerum eſt, quod auctores ſatis aſſidui teſtantur, cicutam frigore ſuo calorem in corpore humano ſenſim exſtinguere, et ſanguine ſpiſſando homines necare, per ſe patet, omnem fere acerbitatem ab hac diſſolutione corporis et animae exulare. Elegantiſſime haec deſcribit NICANDER *Alexipharm. p.140.*

Καὶ τέ συ κωνείου βλαβόεν τεκμήρεο πῶμα,
Κεῖνο ποτὸν δὴ γάρ τε καρήατι φοινὸν ἰάπτει,
Νύκτα φέρον σκοτόεσσαν, ἐδίνησεν δὲ καὶ ὄσσε,
Ἴχνεσι δὲ σφαλεροί τε καὶ ἐμπάζοντες ἀγυιαῖς
Χερσὶν ἐφερπύζουσι. κακὸς δ' ὑπὸ νείατα πνιγμὸς
Ἴσθμια καὶ φάρυγος στεινὴν ἐμφράσσεται οἶμον,
Ἄκρα δέ τοι ψύχει.

Sic uero uim ſuam letalem in corpore humano pota cicuta exerit, ut a pedibus progrediatur ad praecordia. unde de illa ARISTOPHANES *Ran. uerſ. 125.*

Εὐθὺς γὰρ ἀποπνήγυσι τἀντικνήμια.

ubi SCHOLIA ita p. 125. *Ἀπὸ τῶν ποδῶν οὗτος ὁ θάνατος ἄρχεται, πρώτους αὐτοὺς καταψύχων. ὡς τοῦ ζωτικοῦ αἵματος περὶ τὴν καρδίαν συστελλομένου.* Exemplum huius rei illuſtriſſimum nobis ſuppeditat mors Socratis, quam ſic deſcribit PLATO *Phaedon p. 102. D.* *Ὁ δὲ περιελθὼν, Σωκράτης, ἐπειδὴ οἱ βαρύνεσθαι ἔφη τὰ σκέλη, κατεκλίθη ὕπτιος. οὕτω γὰρ ἐκέλευσεν ὁ ἄνθρωπος. καὶ ἅμα ἐφαπτόμενος αὐτοῦ οὗτος ὁ δοὺς τὸ φάρμακον, διαλιπὼν χρόνον ἐπεσκόπει τοὺς πόδας καὶ τὰ σκέλη· κἄπειτα σφόδρα πιέσας αὐτοῦ τὸν πόδα, ἤρετο, εἰ αἰσθάνοιτο. ὁ δ' οὐκ ἔφη. καὶ μετὰ τοῦτο αὖθις τὰς κνήμας, καὶ ἐπανιὼν οὕτος ἡμῖν ἐπεδείκνυτο, ὅτι ψύχοιτό τε καὶ πήγνυτο. καὶ αὐτὸς ἥπτετο καὶ εἶπεν, ὅτι ἐπειδὰν πρὸς τῇ καρδίᾳ γένηται αὐτῷ, τότε οἰχήσεται. ἤδη οὖν σχεδόν τι αὐτοῦ ἦν περὶ τὸ ἦτρον ψυχόμενον κ. τ. λ.*

§. XVII.

Atque hanc cicutae uirtutem, qua calorem in nobis ui frigoris ſui extinguit, ii quoque agnouiſſe cenſendi ſunt, qui ea uſi ſunt ad libidinem ueneremque reprimendam. Tangit haec DIOSCORIDES *Lib. IIII. c. 79.* quando eo referente, *ἡ πόα τοῦ κωνείου καὶ ἡ κόμη λεία καταπλαττομένη τῶν*

διδύμων

διδύμων ὀνειρώττουσι βοηθεῖ. παρίησι δὲ καὶ αἰδοῖα καταπλασθέντα. cui addatur PLINIVS *H. N. XXV. c. 13.* Fecerunt id apud antiquos ſacerdotes Cereris Eleuſiniae, ſi uera ſunt, quae tradit SCHOLIASTES *Perſii Satyr. V. 145. Cicuta calorem in nobis frigoris ſui ui extinguit. unde ſacerdotes Cereris Eleuſiniae liquore eius ungebantur, ut a concubitu abſtineant.* Cui ſententiae accedit teſtimonium HIERONYMI, qui *Lib. I. aduerſus Iouianum p. 191.* edit. Bened. teſtatur *Hierophantas quoque Athenienſium usque hodie cicutae ſorbitione caſtrari, et poſtquam in Pontificatum fuerint allecti, uiros eſſe deſinere.* uid. PETRVS HENDREICH *Maſſiliae Sect. II. p. 2960. Tom. VI. Gron.* Porro facili poteſt negotio ab unoquoque intelligi, qui factum ſit, ut multi antiquis temporibus cicuta mortem ſibi conſciuerint, eamque ſua ſponte hauſerint. Quum enim probe cognitum haberent perſpectumque, cicutae ſorbitione et facillimam mortem hominibus et celerrimam contingere ſolere, nulla ſibi ratione uiſi ſunt melius de uitae ſtatione iniuſſu imperatoris ſummi decedere poſſe, quam ſi hauſta cicuta ad mortem ruerent uoluntariam. Qua quidem ratione iam olim ſibi uiolentas manus intuliſſe fertur Stenobaea, Proeti uxor. Nam dum illa Bellerophontem deperibat, nec ab ipſo uoti damnabatur, coniugi perſuadet ſe ab ipſo ultro compellatam eſſe. quare iſte ad Iobatem, patrem Stenobaeae, miſſus ad interficiendam Chimaeram ablegatur. quum uero Bellerophonti ab immani beſtia ope Pegaſi proſtrata reduci rex alteram filiam in matrimonium dediſſet, Stenobaea hac re audita ipſa ſe cicuta uſa interfecit. SCHOLIA *Ariſtophanis Ran. uerſ. 1075. p. 156.* Σθενόβεια δὲ, ἣν Ὅμηρος Ἄντειαν, ἥτις ἠράσθη τοῦ Βελλεροφόντου, οὗ μὴ ὑπακούοντος κατεψεύσατο πρὸς τὸν ἴδιον ἄνδρα Προῖτον ὡς βιαζομένη καὶ ὃς ἔπεμψε τοῦτον εἰς τὸν πενθερὸν αὐτοῦ ἀναιρεθησόμενον. ἐλθόντος οὖν ἐκεῖσε Βελλεροφόντου καὶ καθαροῦ φανέντος μὴ φέρουσα τὴν αἰσχύνην ἡ Σθενόβεια, κωνείῳ ἐχρήσατο. uid. ſi placet HYGINVS *fabul. LVII. p. 103.* De Seneca idem tentante quoniam ſupra iam dictum eſt, hic nihil attinet quaedam commemorare, aeque ac

de sacrilegis et templi Mineruae compilatoribus supra iam adductis. Simile quid nobis persuadere uoluit de nobilissima prodigorum triga Pericle, Callia et Nicia AELIANVS, qui absumtis per intemperantiam luxumque facultatibus ad incitas redacti cicutam sibi mutuo propinauerint, et hoc potu finem fecissent uitae suae. Locus est *V. H. Lib. IIII. c. 23.* ubi ita, Ὅτι Περικλέα καὶ Καλλίαν τὸν Ἱππονίκου καὶ Νικίαν τὸν Περγασῆθεν τὸ ἀσωτεύεσθαι, καὶ ὁ πρὸς ἡδονὴν βίος εἰς ἀπορίαν περιέστησεν. ἐπεὶ γὰρ ἐπέλιπε τὰ χρήματα αὐτοῖς, οἱ τρεῖς κώνειον τελευταίαν πρόποσιν ἀλλήλοις προπιόντες, ὥσπερ ἐκ συμποσίου ἀνέλυσαν. Sed grauissime hic Sophistam memoria lapsum, et eorum, quae ex Athenaeo forsan hauserat, oblitum fuisse, praeter SCHEFFERVM in doctissimis suis ad hunc locum obseruationibus docuit IACOBVS PERIZONIVS *p. 384. edit. Gron.* Nam quae Athenaeus de Nicia eiusque amicis consignauit litteris, ea Aelianus ad Periclem et Calliam simul transtulit, quia in antecedentibus eorum facta erat ab Athenaeo mentio. neque enim de Pericle et Callia eiusmodi quid a quoquam traditum reperitur. Ceterum de Nicia agit ATHENAEVS *Lib. XII. c. 9.* Neque aliunde mihi origo consuetudinis apud Ceos, qua senes ad officia patriae praestanda inepti cicutam bibere solebant, arcessenda uidetur, nisi ab eo, quod cicutae potio exitum uitae conciliat faciliorem. Asseruauit nobis huius consuetudinis memoriam et ad nos transmisit AELIANVS *V. H. III. 37.* Νόμος ἐστὶ Κείων, οἱ πάνυ παρ' αὐτοῖς γεγηρακότες ὥσπερ ἐπὶ ξένια παρακαλοῦντες ἑαυτοὺς, ἢ ἐπί τινα ἑορταστικὴν θυσίαν συνελθόντες, καὶ στεφανωσάμενοι πίνουσι κώνειον, ὅταν ἑαυτοῖς συνειδῶσιν, ὅτι πρὸς τὰ ἔργα τὰ τῇ πατρίδι λυσιτελοῦντα ἄχρηστοί εἰσιν, ὑπολῃρούσης ἤδη τι αὐτοῖς καὶ τῆς γνώμης διὰ τὸν χρόνον. ad quem locum uid. SCHEFFERVS et KVHNIVS *p. 294.* Constanti animo hanc mortem subibant senes, quemadmodum id suo docuit exemplo nobilissima apud Ceos matrona, quam ipse VALERIVS MAXIMVS *Lib. II. c. 6. n. 8.* uidit hoc pacto diem obire supremum. Ab his Ceis idem institutum eandemque consuetudinem acceperunt Massilienses, de quibus lau-

laudatus VALERIVS *d. l. n. 7. Venenum cicuta temperatum in ea ciuitate publice cuſtoditur, quod datur ei, qui cauſſas ſexcentis, id enim Senatus eius nomen eſt, exhibuit, propter quas mors ſit illi expetenda, cognitione uirili beneuolentia temperata, quae nec egredi uita temere patitur, et ſapienter excedere cupienti celerem fati uiam praebet.* Immerito autem hanc ex uita diſcedendi rationem inter poenas retuliſſe uidetur LICETVS *d. l. p. 419.* et IOANNES HARDVINVS *ad Plinii Hiſt. Nat. p. 383.* quum ſua ſponte cicutam biberent uitae taedio adducti. Id ipſum liquido conſtat ex LIBANIO, apud quem *Declamat. XI. p. 377. B.* paraſitus ideo ſibi ἐπὶ τὸ κώνειον βαδιϛέον cenſet, quia genius quidam inuiderat ipſi cibum, atque occaſionem uitae uoluptariae ſurripuerat. et *Declamat. X. p. 361. C.* auarus poſtulat cicutae potionem, propterea quod drachmarum quingentarum theſauro inuento mille ab eo peterentur. Denique ex *Declamat. VIII. p. 323. B.* id clariſſime elucet, ubi non ſolum inuidus poſtulat cicutam, quoniam uicinus repente factus erat locuples, ſed et perſpicuis uerbis dicitur, τὸ ἐκ τȣ͂ νόμȣ κώνειον τοῖς πράττȣσι κακῶς ὑμῶν διδόντων. Nec alia de cauſſa cicutae hauſtu utebantur Chii, quam quod hoc modo obitus euaderet celer faciliſque. THEOPHRASTVS *Hiſt. Plant. Lib. IX. c. 17.* Ἐπεὶ καὶ Χίȣς φασὶ τῷ κωνείῳ πρότερον ȣ᾽χ ȣ῞τως, ἀλλὰ τρίβοντας, καθάπερ οἱ ἄλλοι, χρῆσθαι. νῦν δὲ ȣ᾽δ᾽ ἂν εἷς τρίψειεν, ἀλλὰ περιττήσαντες καὶ ἀφελόντες τὸ κέλυφος μετὰ ταῦτα κόπτȣσιν ἐν τῷ ὅλμῳ, καὶ διαπτήσαντες λεπτὰ ἐπιπάττοντες ἐφ᾽ ὕδωρ πίνȣσιν, ὥϛε ταχεῖαν καὶ ἐλαφρὰν γίνεσθαι τὴν ἀπαλλαγήν.

§. XVIII.

His ita ueluti praemiſſis non eſt difficile coniectu, cur cicutam maxime in puniendis maieſtatis damnatis adhibuerint Athenienſes. Nam eiuſmodi ſupplicio principes in primis, id quod ex allatis conſtat exemplis, uirique ampliſſimi afficiebantur, quos licet e medio ſublatos etiam atque etiam uellent, nolebant tamen multis cruciatibus ac doloribus coniuncta animaduerſione in iis perimendis uti. Itaque quaſi ratione auctoritatis eorum dignitatiſque, quam obti-

obtinuerant uiui, habita ſupplicium ipſis capitale quidem, at facile tamen et a turpitudine atque acerbitate poenarum, quibus alia in re publica ſcelera coercebantur, remotum infligere cupiebant. Quum uero uſu ueluti edocti ſcirent, cicutam non ſolum uenenum non uehemens eſſe, ſed et celerem mortem facilemque maturare, ea ſibi in uiros honeſtiſſimos nobiliſſimoſque animaduertendum duxerunt, ut ne grauiore mortis genere uita decederent, quam ſi ipſi mortem ſibi conſciuiſſent. Vnde ſatis accurate IOANNES RHODIVS *ad Scribonium Largum p. 256.* coniectatur, cicutam mitioris poenae loco habitam. Etenim honeſtam quaſi et reliquis mitiorem fuiſſe hanc poenam publicam per cicutae hauſtum iniunctam, ex eo mihi non incommode uideor colligere poſſe, quod cicuta interemti publica non in eundem, in quem reliqui ſontes publice interfecti, locum feralem a miniſtro publico abiiciebantur, ſed amicis concedebantur pro arbitrio ſepeliendi. uid. §. XXVI. Deinde ab illis, qui cicuta peribant, ſupplicium non in publico, et in conſpectu multitudinis, ſed in carcere tantummodo ſumebatur. Sed quemadmodum hoc multis teſtimoniis, non eſt neceſſe, probetur, quum id omnia, quae ſupra affuerunt exempla demonſtrent, ſic operae pretium nobis facturi uidemur, ſi de ipſo carcere quaedam obſeruauerimus.

§. XIX.

Tria fuerunt genera carcerum apud Athenienſes, unum iis deſtinatum, qui, ne fugerent, cuſtodiebantur, alterum illis dicatum, quorum mores corrigendi erant, tertium uero illis aſſignatum, qui ad mortem dabantur. Res eſt in aprico ex PLATONE *Lib. X de legib. p. 673. G.* *Δεσμωτηρίων δὲ ὄντων ἐν τῇ πόλει τριῶν, ἑνὸς μὲν κοινοῦ τοῖς πλείστοις, περὶ ἀγορὰν, σωτηρίας ἕνεκα τοῖς πολλοῖς τῶν σωμάτων. ἑνὸς δὲ περὶ τὸν τῶν νύκτωρ συλλεγομένων ξύλλογον, σωφρονιστήριον ἐπονομαζόμενον, ἑνὸς δ᾽ αὖ κατὰ μέσην τὴν χώραν, ὅπηπερ ἂν ἔρημός τε καὶ ὡς ὅτι μάλιστα ἀγριότατος ἦ τόπος, τιμωρίας ἔχων ἐπωνυμίαν φήμην τινά.* Atque in ultimo horum carcerum cicutam a damnatis hauſtam fuiſſe uero uidetur per quam ſimile, tum,

quod

quod in reliquis duobus locus non fuit capitis supplicio afficiendis, tum uero, quod ipsum nomen huic carceri impositum id prae se ferre et indicare uidetur. Cura horum carcerum demandata erat uiris, qui uocabantur, undecim. SCHOLIA *ad Demosthenis Androtianam p. 1441.* Διορίστως ἄρχοντας ἐκάλει τὴν ἀρχὴν τῶν δεσμοφυλάκων. αὕτη δὲ ἦν τὸν ἀριθμὸν ια ἀνδρῶν. His undecim uiris capitis damnati a iudicibus tradebantur ad supplicium. Quocirca ab HESYCHIO ἕνδεκα uocantur ἄρχοντες, οἷς παρεδίδοντο οἱ θανάτῳ καταδικασθέντες. nam a iudicibus diuersos fuisse hos undecim uiros docet ARISTOTELES *Politic. Lib. VI. c. 8. p. 531. B.* Πολλαχοῦ δὲ διήρηται καὶ ἡ φυλάττουσα, ἀρχὴ, πρὸς τὴν πραττομένην, οἷον Ἀθήνησι τῶν ἕνδεκα καλουμένων. Horum etiam officium erat uidere, ut supplicium de damnatis eo, quo fas erat, modo sumeretur. SCHOLIA *Aristophanis Vesp. uers. 1103. p. 317.* Η τῶν ἕνδεκα ἀρχὴ τοὺς μὲν ὁμολογοῦντας καὶ ἀνδραποδιστὰς καὶ λωποδύτας θανάτῳ ἐκόλαζον. Legebantur illi singuli e singulis tribubus, quarum quum decem, ut constat, Athenis essent temporibus posterioribus, undecimus ipsis addebatur scribae functurus munere. IVLIVS POLLVX *Lib. VIII. segm. 102. p. 920.* Οι ἕνδεκα, εἷς ἀφ᾽ ἑκάστης βουλῆς ἐγίνοντο. καὶ γραμματεὺς αὐτοῖς συνηριθμεῖτο. ἐπεμελοῦντο δὲ τῶν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, καὶ ἀπῆγον κλέπτας, ἀνδραποδιστὰς, λωποδύτας κ. τ. λ. Notatus est Pollux a CAROLO SIGONIO *de republ. Atheniens. Lib. IIII. cap. 3. Tom. V. Gron. p. 1609.* quod scripserit, ab undecim uiris abductos esse homines male feriatos ac scelestos, quum isti ad undecim uiros potius abducti uideantur. At non erat, quod Iulio dicam scriberet Sigonius Vir doctissimus, adeo, ut ipse potius humani hic aliquid passus esse nobis uideatur, quando non ab undecim uiris abductos reos iudicat in carcerem. Primum enim Pollux lictorum et carnificis munia ipsis adscribit undecim uiris, quia, quod quis per alium facit, ipse fecisse dicitur. Deinde undecim uiris arcessi solitis damnati a iudicibus tradebantur in senatu, ut eos et in custodiam per lictores ducerent, et, quod ipsis decretum erat, supplicio mactarent. Extra controuersiam, ut

ut mea fert opinio, rem ponit XENOPHON *Histor. Graec. Lib. II. p. 470. A.* Ἐκ δὲ τούτου ἐκάλεσε μὲν ὁ τῶν τριάκοντα κήρυξ τοὺς ἕνδεκα ἐπὶ τὸν Θηραμένην. ἐκεῖνοι δὲ εἰσελθόντες σὺν τοῖς ὑπηρέταις, ἡγουμένου αὐτῶν Σατύρου τοῦ θρασυτάτου αὐτῶν καὶ ἀναιδεστάτου, εἶπε μὲν ὁ Κριτίας, παραδίδομεν ὑμῖν, ἔφη, Θηραμένην τουτονὶ κατακεκριμένον κατὰ τὸν νόμον. ὑμεῖς δὲ λαβόντες καὶ ἀπαγαγόντες οἱ ἕνδεκα, οὗ δεῖ, τὰ ἐκ τούτων πράττετε. Et ut ex hoc loco simul cognoscimus Theramenem cicuta necatum his quoque undecim uiris traditum esse, sic, quin cum reliquis eodem genere mortis affectis idem sit factum, nullum est dubium. De Socrate id praeter alios testatur LVCIANVS *Ioue confutat. p. 125.* Σωκράτης μὲν παρεδόθη τοῖς ἕνδεκα, Μέλητος δὲ οὐ παρεδόθη. Phocionem traditum esse undecim uiris, quibus ad supplicium more Atheniensium publice damnati tradi solent, perspicue narrat CORNELIVS *in eius uita cap. 4. n. 2.*

§. XX.

Horum igitur undecim uirorum iussu cicutam porrigebat damnatis carnifex, qui inde etiam uocatur undecim uirorum minister, Graecisque uel ὑπηρέτης uel δήμιος appellatur. Illud, ne multa hoc in genere producam testimonia, nos docet PLATO *Phaedon. p. 401. F.* Καὶ ἧκεν ὁ τῶν ἕνδεκα ὑπηρέτης. Δήμιον autem hunc hominem dictum fuisse cum complures auctorum loci confirmant, tum in primis IVLIVS POLLVX et HELLADIVS. hic quidem *in Chrestomath. p. 18.* scribit δήμιον μὲν καλεῖσθαι τὸν τῶν ἐπὶ θανάτῳ καταδικασθέντων φονέα. ille uero *Lib. VIII. segm. 71. p. 897.* ubi uid. Interpretes, et addatur IAC. PERIZONIVS *ad Aelianum p. 806.* Appellatur etiam ab auctoribus nonnullis δημόσιος. quod an quisquam iam annotauerit, me fateor nescire. PLVTARCHVS *Phocion. p. 758. D.* Πεπτωκότων ἤδη πάντων, τὸ φάρμακον ἀπέλιπε, καὶ ὁ δημόσιος οὐκ ἔφη τρίψειν ἕτερον κ. τ. λ. uid. etiam IOANNES TZETZES *Historiar. Chiliad. VIII. histor. 181. uers. 5.*

§. XXI.

Cum uero extra controuersiam sit, a carnifice cicutam iis, qui morti addicti erant, allatam ac porrectam esse, tum dubium

dubium, certe controuersum est, utrum haec cicuta publice dari solita Athenis fuerit a magistratu asseruata, an uero ab ipso carnifice suis sumtibus emta. Sunt profecto Viri doctissimi, qui cicutam Athenis publice seruatam fuisse statuerunt. quo in numero sunt GVIDO PATINVS et IOANNES HARDVINVS. Sic enim ille in epistola ad FORT. LICETVM, quae huius *antiquis schematibus gemmar. annular.* inserta est p. 412. de hac ipsa cicuta, *Facilius*, inquit, *adducor, ut credam, fuisse quodpiam praesentissimum, uel saltem haut segne uenenum ex magistratuum edicto curiose seruari solitum, quo uorato meritas poenas luere iubebantur morti addicti nefarii et facinorosi homines.* Vt sententiae suae fidem faceret, prouocauit ad Valerium Maximum, qui, ut supra demonstratum est, memorat uenenum cicuta temperatum in ciuitate Massiliensi publice custodiri. Sed frustra a Viro experientissimo Valerium in partes uocatum esse inde apparet, quod Massilienses, qui Graecorum colonia fuerunt, ideo necesse habuerunt cicutam ex Graecia allatam publice asseruare, quia cicuta Gallicana uires non habere mortiferas uidetur. uid. LICETVS *d. l. p. 419 seq.* et § XII. Harduinus uero eandem opinionem defendit in doctissimis suis annotationibus ad *Plinii Histor. Natur. p. 383.* ubi ad uerba Plinii, *Cicuta quoque uenenum est publica Atheniensium poena inuisa*, ita commentatur, *Publica dicitur, quod cicuta publice Athenis custodiretur.* At id ego nollem a Viro celeberrimo factum esse, quoniam in allatis Plinii uerbis adiectiuum *publica* non ad *cicutam* pertinet, sed ad *poenam.* Appellauit quidem sententiae testem IOANNEM TZETZEN, qui *κώνειον δημόσιον* appellet. Sed in eandem, quam in Plinio interpretando prodidit, inertiam dicam an negligentiam incurrit, et non tam ipsius Tzetzae uerba, quam eius interpretem Latinum, inspexisse uidetur. Quo res euadat clarior, ipsum locum TZETZAE proferre, non erit alienum, qui est *Chiliad. VIII. histor. 181. uers. 1. seqq.*

Σωκράτης ὁ φιλόσοφος κώνειον μέλλων πίνειν,
Ὡς Ἀθηναίοις ἄθεος δόξας καὶ καθειρχθεὶς δὲ,
Καὶ παρακελευόμενος καὶ κώνειον ὠνεῖσθαι,
Ὢ συμφορῶν ὑπερβολῆς, ἵνα πιὼν ἐκπνεύσῃ,

Κώνειον τὸν δημόσιον λεγόντων μὴ κεκλῆσθαι.

Quis Graece leuiter doctus non uidet, et interpretem Latinum, qui ultimum uersum reddidit, *cicutam publicam dicentibus non haberi*, et Harduinum quam longissime aberrasse, quum nihil aliud declaret, nisi cicutam a carnifice non comparatam esse et haberi. Hanc enim sententiam non dictio solum, κώνειον κεκλῆσθαι, sed et maxime nomen τὸν δημόσιον requirit. quod quo minus adiectiui ad τὸ κώνειον pertinentis uicem sustineat, praeter ipsam notionem, qua est carnifex, uel genus masculinum intercedit. quo genere an κώνειον inueniatur, dubito. Obiter et ipsius Tzetzae errorem liceat notare, qui, quod de Phocione assidui scriptores memorant, ad Socratem accommodauit, quando ab eo postulatum esse canit, ut cicutam a se bibendam sua pecunia emeret. Quod reliquum est, potuisse uenenum cicuta temperatum per longum temporis spatium conseruari praeter Massiliensium et Ceorum exempla probat THEOPHRASTVS *Histor. Plant. Lib. IX. c. 17.* qui de medicamento a Thrasya Mantinensi ad celerem obitum facilemque promouendum inuento et ex cicuta cum primis composito, scribit, Ἀβοήθητον δὲ πάντη καὶ δυνάμενον διαμένειν ὁποσονοῦν χρόνον καὶ οὐδὲν ἀλλοιούμενον.

§. XXII.

Itaque quanto magis sententia illa, qua cicuta publice Athenis custodita asseritur, a ueritate ac ritu ueterum discedere uidetur, tanto uehementius altera illa, quae a carnifice emtam esse cicutam contendit, se mihi probauit. In qua quidem re hoc minus superesse molestiae et difficultatis cernimus, quod eam iam satis, si quid iudicare possumus, praeter STEPHANVM *de iurisdictione Vet. Graec. c. 12. Tom. VI. Gron. p. 2733.* expediuit PETRVS PETITVS *Obseruat. Miscellan. Lib. I. c. 17. p. 46 sq.* cuius nos hic uestigia legisse, non est, quod dissimulemus. Is ergo ad emtionem, a carnifice quae facta est, cicutae uindicandam primo loco produxit PLATONEM, apud quem *Phaedon. p. 378.* A. Critias ait, Τί δέ, ὦ Σώκρατες, ἢ πάλαι μοι λέγει ὁ μέλλων σοι δώσειν τὸ φάρμακον, ὅτι χρή σοι φράζειν, ὡς ἐλάχιστα διαλέγεσθαι. Φησὶ γὰρ θερμαίνεσθαι μᾶλλον διαλεγομένους. δεῖν δὲ οὐδὲν τοιοῦτον προσφέρειν τῷ φαρμάκῳ. εἰ δὲ μή, ἐνίοτε ἀναγκάζεσθαι καὶ δὶς καὶ τρὶς πίνειν τοὺς τι τοιοῦτον ποιοῦντας. Haec admonitio uix uidetur a carnifice mi-

miſericordia in Socratem ducto profecta eſſe, ne ipſi ſcilicet mors eſſet laborioſior. nam quamuis ab ipſo Socrate ibidem appelletur uir bonus, minimeque, ut id genus hominum eſſe conſueuit, inhumanus, tamen, ſi cicuta publicis ſumtibus comparata fuiſſet, ipſius parum aut omnino nihil interfuiſſet, utrum ſemel, an bis terue cicutam tereret porrigeretque bibendam. Quamobrem hoc monitu nihil miniſter iſte publicus ſibi uolebat aliud, niſi ne cogeretur iterata potione cicutae a ſe emendae plus pecuniae inſumere. Atqui in more fuiſſe Athenis, ut carnifex cicutam ſuis impenſis compararet, locus PLVTARCHI, a Petito pariter iam annotatus perſpicue euincit, qui in *uita Phocionis p. 758. D.* legitur. *Πεπωκότων ἤδη πάντων, τὸ φάρμακον ἀπέλιπε· καὶ ὁ δημόσιος οὐκ ἔφη τρίψειν ἕτερον, εἰ μὴ λάβοι δώδεκα δραχμὰς, ὅσου τὴν ὁλκὴν ὠνεῖται. χρόνου δὲ γενομένου καὶ διατριβῆς, ὁ Φωκίων καλέσας τινὰ τῶν φίλων καὶ εἰπὼν, ἐπεὶ μηδὲ ἀποθανεῖν Ἀθήνησι δωρεάν ἐστιν, ἐκέλευσε τῷ ἀνθρώπῳ δοῦναι τὸ κερμάτιον.* Quo quidem loco quid clarius ad hanc ſententiam confirmandam afferri poſſit, equidem non uideo, praeſertim quum POLLVCIS auctoritas accedat, qui *κώνειον* diſertis uerbis carnifici, damnatos capitis interficienti, aſſignat, et inter inſtrumenta, quibus publicus miniſter utitur, recenſet. *Lib. VIII. ſegm. 71. p. 897.*

§. XXIII.

Praeterea ex eo, quem modo adduximus, loco Plutarchi duo momenta nobis ſuppeditantur copioſius perluſtranda, quorum alterum de caritate cicutae apud Athenienſes nos reddit certiores. alterum uero nos inſtruit, quantum cicutae ad interficiendum hominem requiratur. Quod ad prius attinet argumentum, libram cicutae duodecim drachmis ueniiſſe Athenis, ex carnificis poſtulatione cernere datur, qua tantum a Phocione pecuniae non flagitauit ſolum, ſed et ab amico ipſius nomine accepit. Iam uero ſi una drachma, quae uulgaris eſt computandi ratio, quatuor ſeſtertios Romanorum confecit, et unus ſeſtertius paria fecit cum octo numulis noſtrae monetae, libra cicutae conſtitit Athenis noſtra pecunias numerandi conſuetudine duobus florenis, ſeu imperiali cum tertia in-

ſuper parte, adeoque carnifici in unumquemque hominem cicutae hauſtu necandum duo floreni impendendi fuerunt. Libram autem cicutae, quod alterum momentum reſpicit, ſuffeciſſe homini trucidando, tam ex eodem Plutarchi loco elucet, quam ex THEOPHRASTO, qui *Hiſtor. Plant. Lib. IX. c. 17.* de Thraſyae Mantinenſis medicamento paullo ante commemorato, ὥστε εὔογκον εἶναι πάνυ καὶ μικρὸν, ὅσον εἰς δραχμῆς ὁλκήν. ἐλάμβανε δὲ τὸ κώνειον, οὐχ ὅθεν ἐτύγχανεν, ἀλλ' ἐκ Σουσῶν, καὶ εἴ τις ἄλλος τόπος ψυχρὸς καὶ πάλισκος. Neſcio, an ex hoc loco cum Plutarcho collato elici poſſit, ideo tanti conſtitiſſe carnifici cicutam, quod non in Attica, ſed uel Suſis uel in alia regione extera natam emeret. Id tamen ex his dilucide uidemus, cur miniſter publicus non permiſerit Socrati aliquid ex poculo ſpargendo ſacrificare, et cur tantum contriuerit ſolum, quantum ſatis fore putauerit. PLATO *Phaedon p. 402. B.* Τί λέγεις, ἔφη Σωκράτης, περὶ τοῦδε πόματος πρὸς τὸ ἀποσπεῖσαί τινι. ἔξεστιν ἢ οὔ; τοσοῦτον, ἔφη ἄνθρωπε, ὦ Σώκρατες, τρίβομεν, ὅσον οἰόμεθα μέτριον εἶναι πιεῖν.

§. XXIIII.

Nec illa quaeſtio plane ſilentio praetermittenda eſt, utrum cicuta haec Athenienſium publica merus cicutae ſuccus fuerit, an uero uenenum cicuta temperatum, praeſertim quum hac de re Viri doctiſſimi inter ſe egerint, et amice animi ſenſa ſibi aperuerint. Fuerunt illi GVIDO PATINVS, Medicus Pariſienſis, ordinis medici Decanus, et FORTVNIVS LICETVS, Genuenſis, quorum epiſtolae de hac quaeſtione mutuae habentur in laudati LICETI *antiquis ſchematibus gemmarum annularium p. 411. ſeqq.* Negat PATINVS, quod et ANTONIVM GVAINERIVM *de uenenis cap. 9.* feciſſe reperio, merum cicutae ſuccum fuiſſe, et e contrario contendit, uenenum fuiſſe cicuta temperatum. Sic enim *d. l. p. 412.* ſcribit, *Tantane eſt edita ſtrages ſolo ſucco herbae illius, cicutae, quae id habet nominis? equidem id nunquam in animum inducam meum. neque enim uſu comperitur tantarum eſſe uirium. ab eius hauſtu uel largiori parui uix quicquam relinquitur, aliud praeter capitis grauitatem.* Hinc credit fuiſſe quodpiam praeſentiſſimum aut ſaltem haut ſegne uenenum ex magiſtratus edicto curioſe ſeruari ſolitum,

nec

nec multum suspicatur diuersum fuisse ab eo ueneni genere, quod apud Ceos et Massilienses paratum atque asseruatum fuerit, et recentiorum Chymicorum antimonio respondisse. In auxilium quoque Plinii locum, ubi cicuta publica Atheniensium poena inuisa dicitur, uocauit, sed aeque inuitis Gratiis, ac Harduinus supra iam notatus. Proinde doctissimus LICETVS *d. l. p. 419. seq.* recte hanc sententiam reiecit, uariisque argumentis probauit, ad addendam uim cicutae Graecanicae uere de se letali nihil additum. Et sane huic opinioni patrocinantur testimonia auctorum ueterum tantum non omnium, qui soli cicutae eiusque succo ex semine expresso uim mortiferam consensu mirabili adscribunt. Illis bene multis, qui hinc inde iam laudati sunt, locis auctorum unicum hic non ab re erit addere ex PLINIO H. N. XXV, 13, repetitum, *Semine trito cicutae expressus et densatus succus in pastillos necat sanguine spissando.* Deinde ne unus quidem, quod sciam, scriptorum, qui huius poenae publicae apud Athenienses mentionem iniiciunt, memoriae mandauit, cicutae in potione ista ferali quicquam additum fuisse. Denique quum haec sententia illo maxime argumento niti uideatur, quod cicuta seu uenenum illud cicuta temperatum Athenis publice custoditum fuerit, eiusdem notae censenda ipsa est, cuius esse fundamentum, quo superstructa est, paullo ante demonstratum dedimus. uid. §. XXI.

§. XXV.

Vehiculum, quo cicutae potio damnatis fuerit apposita et a carnifice porrecta, quis ueterum aperte nobis indicauerit, me solide ignorare fateor. Hoc certum et indubitatum est, a ministro publico paullo ante potionem ipsam cicutam tritam esse. Hinc Socrates apud PLATONEM *Phaedon. p. 401. H.* Ἀλλ᾽ ὅγε δὴ πειθώμεθα αὐτῷ καὶ ἐνεγκάτω τις τὸ φάρμακον, εἰ τέτριπται. εἰ δὲ μή, τριψάτω ὁ ἄνθρωπος, uid. SCHOLIA *Aristophanis Ran. uers. 123. p. 125.* Hinc cicuta trita uocatur apud OVIDIVM *Art. Amat. Lib. III. uers. 465.* Nec obscurum est, in poculo tritam iam cicutam a lictore ministratam esse, ex eodem PLATONE *d. l. p. 402. A.* Ἧκεν ἄγων τὸν μέλλοντα δώσειν τὸ φάρμακον ἐν κύλικι φέροντα τετριμμένον. At quanquam liquor, quo cicuta bibebatur in poculo

diluta, non est perspicuis uerbis significatus, tamen, si coniecturae non prorsus, opinor, improbabili locus est, uino mixta fuit cicuta publica, propterea quod in uino pota et celeriorem affert obitum, nec sanabilis esse putatur a PLINIO H. N. XXV, 13. *Remedio est*, cicutae, *priusquam perueniatur ad uitalia, uini natura excalfactoria, sed in uino pota irremediabilis existimatur*. uid. PLVTARCHVS *Symposiac. Lib. III. quaest. V. p. 653. A. de discrimine adulat. et amici p. 61. B.* et MACROBIVS *Saturnal. VII, 6*, idem confirmantes. Bibere autem plerumque post occasum solis, coena largiter sumta, consuesse moribundos, iterum nobis perspicere licet ex PLATONE *Phaedon. p. 401. H.* ubi Crito sic ait, Ἀλλ' οἶμαι ἔγωγε, ὦ Σώκρατες, ἔτι ἥλιον εἶναι ἐν τοῖς ὄρεσι, καὶ οὔπω δεδυκέναι. καὶ ἅμα ἐγὼ οἶδα καὶ ἄλλους πάνυ ὀψὲ πίνοντας, ἐπειδὰν παραγγελθῇ αὐτοῖς δειπνήσαντάς τε καὶ πιόντας εὖ μάλα. Quod uero quum ex mente Socratis, ut ibidem docetur, nulla alia de caussa factum sit, nisi ut tempus aliquod uiuendi lucrarentur, idem facere recusauit philosophorum inter Graecos facile princeps.

§. XXVI.

Superest, ut, quod supra nos polliceri meminimus, paucis doceamus, quo cicuta publica necatorum cadauera ablata fuerint. Etenim habuisse Athenienses loca eiusmodi, quo a carnifice capite plexorum cadauera proiicerentur, neminem nisi antiquitatum Atticarum penitus ignarum nescire arbitror. Itaque ut alia iam ne commemorem, notum est ex PLVTARCHO *Themistocl. p. 123. A.* in fanum illud Dianae, quod extruxit Themistocles et Aristobulen appellauit, postea cadauera supplicio affectorum carnifices proiecisse, uestesque et laqueos extulisse eorum, qui strangulati et interfecti fuerunt. Et quis nescit, illatae iniuriae damnatos supplicio peracto in locum, quem barathrum uocarunt, abiectos esse? uid. XENOPHON *Hist. Graec. Lib. I. p. 450. D.* At haec ignominiae nota iis, qui cicutae publicae haustu extincti sunt, non fuit post fata ultima inusta. Nam etsi de Theramene et Socrate id expresse ab antiquis traditum non annotaui, rem tamen ponit extra dubitationem omnem LYSIAS, qui *in oratione contra Eratosthen. p. 150. seq.* clarissime docet, Polemarchum fratrem cicuta a tyrannis sublatum amicis et cognatis traditum fuisse, qui eum more patrio sepelirent. Nec obstat Phocionis humatio a seruis et id quidem extra Atticam peracta, auctore NEPOTE *c. 4. in eius uita.* propterea quod lex erat Athenis, quae uetabat proditionis crimine damnatos in Attica sepeliri. uid. XENOPHON. *Hist. Graec. Lib. I. p. 450.* et SAM. PETITVS *ad leges Atticas p. 562.* et hac de re dissentiunt inter se auctores ipsi, DIODORO SICVLO eum citra sepulturam extra fines Atticae proiectum, et PLVTARCHO a uespillone ultra Eleusinen portatum crematumque, referente. Nos exequiis cicuta publica interfectorum nostrae commentationi finem imponimus, solemni ueterum adiecta formula,

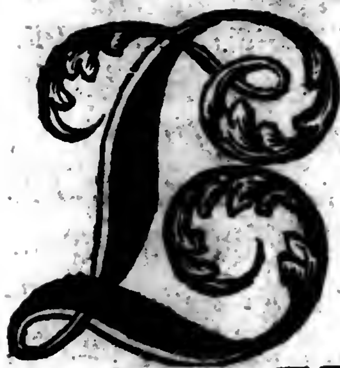
I L I C E T.

NOBILISSIMO DOCTISSIMOQVE

ADRIANO DEODATO STEGERO

S. P. D.

PRAESES.

Audi quondam non exiguae erat clientibus, quando ipsis dabatur facultas patronorum filios suo quemque tirocinio in forum deducendi. Ego uero, ut mihi singulari plane ducam honori, TE, NOBILISSIME STEGERE, in lucem Academiae primum prodeuntem comitari, multis nominibus adducor. Nam cum ab ILLVSTRI TVO PARENTE, non dicam patroni, sed parentis loco aetatem mihi deuenerando, tanta in me sunt beneficia sine ullo merito meo collata, quanta ne optare quidem, nisi animo impudentissimo, fas est, tum honorem, qui hodie mihi contingit, hoc maius beneficium interpretor, quo minus cuiquam tam clarum statim ingenium est, ut possit emergere, nisi illi materia, occasio, fautor denique contingat. Itaque utrum TIBI, DOCTISSIME STEGERE, tirocinium quasi deponenti, an mihi TE uelut in forum deducenti, maiorem in modum gratuler, anceps omnino dubiusque haereo. Etenim naturale illud bonum, quod in TE per-

*perspexi, et [illegible] simplici [illegible] na-
turae [illegible] est ambitus [illegible]
laude et bon[illegible] plausu [illegible] sta-
turus. Quodsi [illegible] acumen iudicii TVI aeta-
te fere maioris intueor, plane confido, talem
TE in arena publica futurum, qualem et ego et
omnes, qui TE norunt penitius, fore sperarunt.
Quando ergo amantis est, non onerare laudi-
bus amantem, eo minus a me, mi STEGERE,
in praesentia laudis expectabis, quo certius TE
et incorruptius manet uirtuti TVAE debitum
aliorum praeconium. Tu fac ingenium commen-
das, et, quam saepius priuatim mihi probasti,
eruditionem publico ita comprobes, ut expe-
ctionem de TE conceptam non sustinuisse solum,
sed et uicisse uideare. Quo fiet, ut, quae Socra-
tem magnum fecisse dicitur cicuta, eadem et lau-
di TIBI futura sit et ornamento. Ego, quod
reliquum est, nunquam Deo immortali non sup-
plex ero, ut PARENTI OPTIMO longam,
negetam, similemque iuuentuti largiatur sene-
ctam, TIBIque praetextam quasi hodie sumtam
tam fortunatam esse iubeat, ut Patris Indul-
gentissimi ingrauescens aetas in probitate TVA
conquiescat, amplissimae gentis TVAE splen-
dor laudibus TVIS amplificetur, patriaeque
gloria TVI nominis celebritate olim illustretur.
Vale, et quem amas, amare ne desine. Scribebam*

Lipsiae pridie Kalendas Sextiles A. O. R.
MDCCXXXIIII.

* * *